

שנעשו בו ניסים לישראל באותה שנת שלפני הפסח לפיכך נקרא שבת הגדול שבת שלפני הפסח, מפי ר' אברהם ג"ע:

[שנג] כך שנינו במסכת סופרים באחד בניסן הוקם המשכן, ושנים עשר נשיאים הקריבו קרבן לשנים עשר יום, וכל אחד ואחד עשה ביומו יום טוב, לפיכך אין אומרים חתונות כל ימי ניסן ואין מתענין עד שיעבור ניסן, אלא הבכורות המתענין בערב פסח, והצנועין בשביל המצה שיכנסו בו בתאווה:

[שנד] (א) אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ וגו', (דה"א ט"ז ל"ג) אז ירננו והלא כל העולם כולו בפחד, שהקביה שופט את מי לחיים ואת מי למות בראש השנה, והם ירננו, עצי פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל אחר ראש השנה מיד יעשו בהם מצוה, וסיפה דקרא מוכיח, הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו [ו] אמרו הושיענו וגו' (שם שם ל"ד ול"ה). סליק.

[שנה] (א) הילכות פסח.

מבוארות בבית מדרשו של רבינו שלמה.

(ב) אור לארבעה עשר בורקין את החמץ לאור הנר, (ג) ובכבר ראשון שמוצא מברך בא"י אלהינו מלך העולם אקב"צ על ביעור חמץ, ואחר כך הולך ומחפש לכאן ולכאן, סיים לבדוק ובא להצניע מזון שתי סעודות ששייר לפניו, מבטל באמירה את הסמיו

(ד) מפי רבי אברהם ג"ע, וכן תובא באיסור והיתר שם ובס' האורח ח"ב שם ובמח"ס. שם. ובפרסם שם מפי רבי ג"ע, צ"ל מפי ר' אברהם ג"ע והוא תובא חרבה פעמים בתוס' עיין בסבוא.

[שנג] (ב) כך שנינו במס' סופרים. הוא פכ"א וחובא גם בפרסם סוף סי' י"ז ובמח"ס סי' רנ"ז צד 222.

[שנד] (ב) אז ירננו עצי היער כו'. זה לא נמצא בכ"ז ב' ולא בפרסם ולא במח"ס ונעלם ממני סח שייכות יש לזה בכאן.

[שנה] (ב) הלכות פסח מבוארות בבית מדרשו של רבינו שלמה. תובא ג"כ בכ"ז ב' אחר המאמר מסימן שניג' ובס' הסדרים תובא ה' פסח במקום אחר במאמרים שלפניו חרבה אחר ה' יציאת ורשום הלכות פסח מבוארות בבית מדרשו של רבינו שלמה בר יצחק. ובס' איסור והיתר לרש"י כ"י מתחיל הכתב יד כה' פסח ורשום הלכות פסח מבוארות בבית מדרשו של רבינו שלמה בר יצחק זצ"ל. גם נמצא במח"ס (צד 254) ורשום ה' פסח מבוארות בבית מדרשו של רבינו שלמה בר יצחק צרפתי ז"ל. גם בעל שבלי הלקט השלם הביא את ההלכות חתן מסי' ר"ה ואילך ויכנס הלכות פסח של רבינו שלמה ז"ל. . . אבל בהאורה ח"א מסי' פ' ואילך תובאו הלכות פסח בסגנון אחר ממה שחמח בסדור ובמקומות שרשמתו, וההלכות מס' האורה נדפסו בפרסם בשם ספר האורה בס' קכ"ב קכ"ג קכ"ד קכ"ה קכ"ו קכ"ז קכ"ח ורשום ה' פסח מספר האורה וחסר בסופו (בסוף סי' קכ"ח) "עד כאן מספר האורה" וכן נמצאו ההלכות בס' האורה ח"ב סי' ט"ז וע"ש הערה א'. (ג) אור לארבעה עשר. מסתים ב' ע"א במשנה. (ג) ובכבר ראשון שמוצא מברך. פסק דרוקא אם מוצא מברך וראיתי בשבחי"ל סי' ר"ז תביא מציאתי בתשובות הגאונים כשם מברך אדם על ביעור חמץ אינו חושש אם אינו מוצא דמ"ס ביעור חמץ הוא שמחור אחריו לבערו וחייב לברך ותביא דעת אחיו ר' בנימין דלא מכירא ליה כן, וסיים ובחלכות פסח של רבינו שלמה ז"ל מוכיח כן שכתב אור לארבעה עשר בורקין את החמץ לאור הנר ובכבר ראשון שמוצא מברך על ביעור חמץ מרקאמר בכבר ראשון שמוצא מברך, שמע מינה שאם אינו מוצא אינו מברך עכ"ל וראיתי במדרכי ריש מסתים שהביא את זה בשם הפרסם ולפניו בפרסם ליתא.

מן העין, דכתיב תשביתו שאור מכתכם (שמות י"ב ט"ו), (ד) ואומר כל חמירא דאיכא בביתא הדין דלא חמיתיה ודלא ביערתיה ליבטל וליהוי כעפרא. (ה) ובהלכות גדולות [כתוב] בלשון הזה, כל חמירא דאיכא ברשותי ודלא ידעינא ביה ליבטל וליהוי כעפרא, וכן עיקר:

[שנו] חמץ הנמצא אוכל ומאכיל עד למחרתו כל ארבע שעות ותולין כל חמץ ובתחילת ששית מבערינו או כאור או ככל דבר האכור שלא יראה ברשותו, (א) ואע"פ דאיתותב ר' יהודה במאי דאמר חמץ כססח בשריפה, אפילו הכי עבדינן כוותיה, משום דסתם לן תנא כוותיה (ב) בפרק בתרא (דכריתות) [דתמורה] דתנן ואילו הן הנשרפים וכו', וקא חשב [חמץ] כססח, דנהי ודאי כביטול בעלמא סגי ליה, ומיהו עיקר מצותה [בשריפה] כר' יהודה. ועושה מדורה קטנה ושורפו, (ג) אבל במדורת כירתו אם יש שם דוד או סיר או יורה אסור לשורפו] שם ס' ינהה ממנו, שהרי הוא אסור בהנאה, (ד) ואם לא שורפו בדירתו, וכשעת שריפה, לא יברך עליו כלום ולהוציא מאותן בני אדם שמברכין עליו בשעת שריפה, וכסבורין שזה הוא ביעור שמברכין עליו, ולא היא, אלא מה שמסנה ביתו מן החמץ קורא ביעור, (ה) כמו בערתי הקדש מן הבית (דברים כ"ו י"ג), (ו) ואם חל ארבעה עשר להיות בשבת, מבערין הכל מלפני השבת, ומה שמשייר יניחו בצנעה כדי לאכול למחר בשבת (ז) [עד ארבע שעות, ושיוירי פתיתין שנשארו מבטל בלבו בשבת]:

(ד) ואומר כל חמירא דאיכא בביתא הדין כו'. נוסח זה חובא בריף דפסחים פ"א רק במקום דאיכא בביתא חביא תוא דאיכא ברשותי וכתב הר"ן לשון זה אינו בנפרא, אלא כך תוא מקובל ביד הגאונים. וגם בעל שכלי הלקט חביא "בביתא" וכן בירושלמי פסחים פ"ב ח"ב רב אמר צריך שיאמר כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואינו יודע בו יבטל, וכתב בהג"ם וכן בפור שלא יאמר כהדין ביתא אלא ברשותי כדי לכלול כל המקומות ובסמ"ח חביא ואומר כל חמירא דאית כהרא דירה דלא חמיתיה ודלא ביערתיה ליבטל וליהוי כעפרא, ואית דאמרי כל חמירא דאיכא בביתא הדין דחמיתיה ודלא חמיתיה ביערתיה ודלא ביערתיה ליבטל ולחיי כעפרא. (ה) ובתלכות גדולות כתיב בלשון הזה כל חמירא כו'. הוא בכה"ג ריש תלכות פסח. **[שנו] (ה) ואע"פ דאיתותב ר' יהודה כו'. פסחים כ"ח ע"א. (ג) בפרק בתרא דכריתות.** וכן חובא באיסור והיתר והאזנה ח"ב סי' י"ז ובסמ"ח והוא בתמורה דף ל"ג ע"ב. (ג) אבל במדורת כו'. הוספתי כמו שהוא בכ"י ב' ובסדרים ובס' האזנה ח"א סוף סי' פ"ו וח"ב סי' י"ז ובסמ"ח ובשכלי-הלקט שם. (ד) ואם לאו שורפו בדירתו. כ"ח בכ"י ב', ובס' הסדרים חגי' אבל אם אין סיר או דוד שורפו בביתו, ובסמ"ח ובס' האזנה שם ואם לא שורפו בכירתו, וכן בשכלי-הלקט הובא ואם לא שורפו בכירתו. (ה) כמו בערתי הקדש מן הבית. אחר זה נמצא בסמ"ח (צד 266) תוספת ורשום ת' (ר"ל תוספות) וז"ל מה ששורפין בני אדם חמץ חוץ לביתו כמקצוה הכית או בחצר לפי שפעמים שאדם עוסק ומעבב מלשורף חמץ בתחלת שש, ושבו אסור בהנאה, ואילו היה שורפו בכירה נמצא נהנה בגחלים של חמץ, ולפיכך נותנין עכשיו להדליק תחילה של תבן בחצירו ושורף שם, וסיים העתקתי מששכות רש"י. (ו) ואם חל ו"ד להיות בשבת. פסחים י"ג ע"א. (ז) עד ארבע שעות כו'. הוספתי כמו שהוא לכתוב בכ"י ב' ובסדרים ובס' האזנה שם ובח"ב מס' האזנה סי' י"ז ובסמ"ח ובשכלי-הלקט שם והשמים המעתיק מן בשבת עד בשבת ובעל שכלי-הלקט שם הביא וז"ל מצאתי בשם רבינו האי גאון וצ"ל ארבעה עשר שחל להיות בשבת כך אנו עושין וכך אנו נותנין, מבערין את הכל מלפני השבת ואין משירין אלא מזון שתי סעודות ואין אנו מבטלין לא מיני חמים ולא מיני קטח, שלא יצטרך להדית קערה בשביל חמץ, וכיון שאין צריך לאכול בתן כמנחת אסור להדית וכן מצאתי לגאונים אחרים דל.

[שנן] (א) בא לטהר כליו שומסן ומדיחן יפה יפה ואין צריך לטורחן אלא
 מנעילן ברותחין (ב) ובכלי ראשון, וכל כלי מתכת כגון יורה ומחבת, וכל כלי שיש בו
 בית קבול, בין של ברזל בין של נחשת, יעשה להם שפה של מיט על שפתים,
 (ג) כדאמרינן בע"ז, ובעוד שהן רותחין ישפוך המים וישטפס במים קרים, ואחר כך
 יתן הכלים שמהם במים וירתיחם, ובעוד שהן רותחין יטבול בהן כל כליו, כוסות
 וקערות סבין וקופיץ וכסוי קדירה, כל כלי עץ וכל כלי מתכות, (ד) דהילכתא אירי
 ואירי ברותחין ובכלי ראשון, (ה) ובלבד שיהיו משקין רותחין תחילה, ויזהר שלא
 יטבול הכלי פעמים, מן יחזור ויבלע גיעולו, ואם שוקטין המים מרתיתתן לא תועיל
 המכילה, ויזהר שלא תנוח היורה מרתיתתה, לפי שתחזיר ונבלעין לתוכה, (ו) והקטנים
 אע"פ שנגעלו בזה אחר זה כולן מהורין, לפי שכל זמן שהמים רותחין אין כלי
 שבתוכה בולע אלא מולם, ולאחר הגעלת קטנים חוזר ומגעילה כמשפט הראשון שלא
 תצטנן אלא מתוך מהרה, (ז) וכך השיב מר הילאי ורב האי גאון. ורבי אשיאן אמר
 צריך לחזור ולהגעילה, ובלבד שישליך המים מתוכה כשהן מרותחין שלא יצטנן ויחזור
 ויבלע, וירחינה מיד בצונן, ואף הכלים קטנים צריך להרחים בצונן כשהן מרתיתין:

[שנן] (ב) בא לטהר כליו. הובא בס' האורה ח"א סי' פ"א ובח"ב סי' י"ח ובפרס
 סי' קכ"ד והוא שם מספר האורה וכו' במח"ז צד 266. (ג) ובכלי ראשון. כ"ה גם בכ"י ב'
 ובמח"ה. אבל בסדרים ובס' האורה שם ובח"ב סי' י"ח נאמר אחר זה דאמר רב הונא בריה
 דר' יהושע עץ פורר מנעילין ברותחין ובכלי ראשון. והוא בפסחים ל' ע"ב וע"ש בהאורה הערה
 ב'. (ג) כדאמרינן בע"ז. הוא בדף ע"ז ע"א אחר ליה גזנפא דלישא כו' והבא משום שמץ
 עבד ליה בטיט. (ד) דהילכתא אירי ואירי ברותחין. פסחים ל' ע"ב. (ה) ובלבד שיהיו משקין
 רותחין תחלה. צ"ל ובלבד שיהיו מנוקין ומודחין תחלה. כמו שחזק בכ"י ב' ובסדרים,
 ובס' האורה ובלבד שיהא מורקין ומודחין תחלה, וכן חזקא גם בפרס שם, ובמח"ז
 מנוקין וכן בס' האורה ח"ב הג' מנוקין. (ו) והקטנים אע"פ שנגעלו בזה אחר זה כולן
 מהורין. כ"ה גם באיסור היתר לרשי' ובמח"ה. ועיין בס' האורה שם הערה ז'. (ז) וכך
 השיב מר הילאי ורב האי גאון ורבי אשיאן אמר צריך לחזור ולהגעילה. כן הוא גם
 בכ"י ב' אבל בסדרים חנוסחא כך השיב מר הילאי ורב האי גאון אומר שאין צריך ורבי
 אשיאן אומר צריך לחזור ולהגעילה. ובמח"ז צד 266 ובאיסור ויתר כי חזקא כך השיבו מר
 הילאי ורבי האי ורבי א' שאין צריך לחזור ולהגעילה ועיין גם בהאורה ח"ב סי' י"ח ואין
 ספק שלטנינו נשתבש המאמר שהי' כתוב ורבי א' שאין ונעשית אח"כ המלה אשיאן.
 ובס' האורה סי' פ"א הגי' והגאון רבינו האי ז"ל אמר שאין צריך לחזור ולהגעילה וכ"ה
 בכל כ"י מהאורה ובפרס סי' קכ"ד מספר האורה ובהאורה הערה ח' העירוני בסידור רשי'
 ובאריה ובמח"ז הגי' אחר שסיים ולאחר הגעלת הקטנים חוזר ומגעילה כמשפט הראשון שלא
 תצטנן אלא מתוך מהרה הובא כך השיבו מר רב הילאי ורב האי גאון ורבי אומר (בכ"י ב' מסדור
 ובסדרים רבי אשיאן אומר) שאין צריך לחזור ולהגעילה, בתחלה חזקא דעת רב הילאי ורב האי
 שחזרו ומגעילה ואח"כ דעת רבי (ר"ל רשי') שאין צריך לחזור ולהגעילה. וראיתי בשבלי חלקם
 השלם ריש סי' ר"ז הביא מדר הגעלה כאשר מצא לגאונים ע"ש ואח"כ סיים ובשרים של
 רבינו האי גאון וצ"ל שספרש המגעיל כלים בכלי צריך שיגעיל גדול תחלה ויתן מים שניים ויגעיל
 לתוכו הכלים הקטנים ויזהר שלא תנוח היורה מרתיתתה לפי שתחזיר ונבלעים בתוכה. ולאחר
 הגעלת הקטנים חזר ומגעילה כמשפט הראשון שלא תצטנן אלא מתוך מהרה, אבל הקטנים
 אף על פי שנגעלו זה אחר זה כולם מהורין, לפי שכל זמן שהמים רותחין אין כלי שבתוכו
 בולע אלא מולם, ואחר זה הביא ורבינו שלמה זצ"ל סי' אומר רבי [אולי הנוגה אומר רבי
 לרבו של רשי'] שחזרו ומגעילין בה אין צריך לחזור ולהגעילה ובלבד שישליך מיד מים
 כשהן רותחין קודם שישקומו המים מרתיתתן שלא תצטנן מתוכה ותחזור ותבלע וירחינה מיד

[שנה] (א) המכנין מנעיל ברותחין בכלי ראשון, (ב) מפני שפעמים שתחבין בהן שום דבר מן היורה (מתחת) [רותחת] שעל גבי האור, ואינן בכלל אשר יבא באש [תעבירו באש] (במדבר ל"א כ"ג) ואע"ג שתחבין בהן בשר ונתנין כנגד האור לצלותו, מפני שאין זה דרך תשמישן ולא דבר הכתוב אלא בשמור ובאסכלא שכל תשמישו באור עד שמתלכנין, ועכשיו את רגילין להגעיל אף הקערות בכלי ראשון, לפי שאף הן פעמים שטולעות בכלי ראשון שהרי אנו מכסין בהן את התבשיל [באילסם כרי שיתבשל] מטהר: (ג) ואכן מלח (הרתיחה) [הרתחה] מטהרתה:

[שנה] (א) וכלי זכוכית חדשים צריכים טבילה שהן ככלי מתכות, (ב) וכן כלי שטף חדשים שלקחן מן הגוי מטבילין במים חיים, (ג) כדאמרינן בע"ז (ד) אמר רב עמרם אמר ר' אבא בר אבון אפילו כלים חדשים צריכין טבילה, דלפינן ממעשה מדין, ואותה טבילה לא משום מטהר הוא, דהא כלים [ישנים] אחר שנתלבנו מהורים הם מן האיסור וחדשים דמיין, ואפילו הכי בעיין טבילה, כדנפקא לן מקרא ואשר לא יבא באש תעבירו במים (במדבר ל"א כ"ג) דהיינו גיעול, (ה) וכתב וטהר, ונפקא לן דהיינו טבילה:

בצונן ואף כלים קטנים צריך להדיחן בצונן אחר שהגעילן והרתיחן עכ"ל ועיין בתשובות הגאונים שערי תשובה סי' ר"פ בשם רב נטרונאי גאון ז"ל צריך להגעיל היורה הגדולה תחלת וסוף ע"ש באריכות, ועיין בראש"ש פ"ב דפסחים סי' ז' וחביא שם ג"כ תשובת הגאונים ע"ש, ודברי רב האי גאון מובאים גם ברי"ף גיאות ה' פסחים סוף דף פ"ח, והנה ראיתי במדרכי פ"ב דפסחים בס' תקפ"ג הביא בשם רב האי גאון להיפך, וז"ל חשיב רב האי גאון על אודות היורה הגדולה שסגעילין בה כלים שאין צריך להגעילה אחר שהגעיל בה חלקים וכן הורה רש"י עכ"ל, וחשב בוראי כי כך חשיבו מר רב הילאי ורב האי מוסב למטה אל רובי אומר שאין צריך לחזור ולהגעילה וכאמת כך חשיבו מר רב הילאי ורב האי מוסב למעלה שחזור ומגעילה, ורבי אומר מוסב למטה שאין צריך לחזור ולהגעילה כמו שהבאתי. ואולי דברי האורה הפעו שחובא בסעות והגאון רבינו האי ז"ל אומר דאין צריך לחזור ולהגעילה.

[שנה] (ב) המכנין מנעיל ברותחין כו. כ"ה בהאורה שם (צד 91) ותובא בפרדס סי' קכ"ד בשם האורה ובאיסור והיתר ובמח"ז ובהאורה ח"ב סי' י"ט. (ג) מפני שפעמים שתחבין בהם שום דבר מן היורה רותחת שעל גבי האור. כ"ה בכ"י ב' ובפרדס ובאיסור והיתר ובהאורה ח"ב סי' י"ט ויש לתקן כמו שהוא בהאורה שם ובפרדס סי' קצ"ד מפני שפעמים שתחבין בסכין ומעלין בו דבר, מן היורה רותחת שעל גבי האור. ובמח"ז שם מפני שפעמים שתחבין בהן [סכין ומעלין בו דבר] מן יורה רותחת, כן צ"ל כאשר הוספתי. (ג) ואכן מלח הרתיחה מטהרתה. תקנתה הרתיחה, כמו שהוא בכל המקומות הנ"ל ובשביל הלקס סי' ר"ז (פ"ג ע"ב) הביא וכן כתב גם המורה בפרדס ב"ה פסח גבי הגעלת כלים ואכן מלח הרתיחה מטהרתה. ומזה נראה שנתא מנהג הפרדס ולא הוספת מ"ה האורה כי אם ח"י מספר האורה אשר נוסף אל הפרדס לא ח"י הביא הרב שבח"ל מן הפרדס כי לפניו לא היו עוד ההוספות אשר נוספו מן האורה אל הפרדס.

[שנה] (ב) וכלי זכוכית חדשים כו. הוא ג"כ בפרדס ובאורה ח"א וח"ב ובאורה ומח"ז צד 266. (ג) וכן כלי שטף חדשים. בפרדס חובא בפעוה וכל כלי כסף חדשים צ"ל וכן כלי שטף חדשים כמו שהוא לזכנן בכל המקומות הנ"ל. (ג) כדאמרינן בע"ז. הוא בדה ע"ה ע"ב. (ד) אמר רב עמרם אמר ר' אבא בר אבהו. צ"ל אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו. ותובא לזכנן בכ"י ב' ובפרדס ובאורה ובמח"ז. ובהאורה ח"א אמר רב נחמן הוספתי שם, אמר רבה בר אבהו' והובא לזכנן בהאורה ח"ב ובפרדס א"ר נחמן אפילו כלי עצם צ"ל אפילו כלי חדשים. ובפרדס חסרים חסלות, כדאמרינן בע"ז. (ס) וכתב וטהר. מלח וטהר כתב שם לפניו זה כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר, ובהאורה ח"א וח"ב ובפרדס חובא בפעוה וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים וטהר, והסגרתו שם מלח וטהר.

סדר רשי

[שם] (א) וכפות [של גוים] של כסף שנשתמשו בהן [חמין] שאוכלין בהן, צריכין גיעול ברוחצין וצריכין טבילה. וכוסות של כסף, כיון שאין תשמישן במידה דמירתח, מניא להו בטבילה לחודא. והני טילי בלקחין ונכון מעשה דמרין שהיו שלהם, אבל שאולין שהשאלין מני, אין צריכין טבילה: (ב) וכלים של כסף המושכנין מיד גוי אין צריכין טבילה, ואם ישראל רואה לפידעו שיניהם הני, כזביתא דמי, וצריכין טבילה, ואם לאו הרי הן כשאולין: (ג) וכלי זכוכית הואיל וניתנין [ונתכין] הן צריכין טבילה: [וכלים] של חרס ושל עץ (ד) לא בעי טבילה, (ה) אבל רחיים של סלסלין (ו) שקורין מולצי"ל צריכין טבילה דמתכת שלהם עיקר, ולא אמרו אלא בכלי מתכות וכלי סעודה וכמעשה שהיה במדין, שאותן כלים מתחילה היו של גוים, ונזירת הכתוב הוא דצריכין טבילה (ז) [בין חדשים בין ישנים, אבל אם עשאו ישראל אסילו חדשים אין צריכין טבילה], (ח) כל שכן אם היו ישנים ולכנס [ולכנס באור דאין צריכין טבילה] ולהוציא מאותן המצריכין טבילה לכלים לאחר גיעולם בפסח.

[שםא] (א) והבא להטביל כלים, קודם [מבילתן] יכרך אקביו על טבילת כלים, ויש אומרים על הטבילת כלים, דכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן, ואחר כך מובילים במים פעם אחת ודיין: וקנייא (ב) פלומיר"א בלע"י, הואיל ומתיכין עליהם עופרת (ג) ושועין עליהם, ככלי מתכות דמי ובעו טבילה, ואעפ"י שאין ניתכן אלא מנכס, וכי ההיא פלוגתא דקנייא דרב אחא ורבנא, (ד) במס' ע"י, ופסקי הילכתא

[שם] (ב) וכפות של כסף. הוא בהאורה סי' פ"ב ובחב"י סי' כ"א ובפרדס סי' קכ"ח ובאיסור והיתר ובמח"י (צד 256). (ג) וכלים של כסף המושכנין מיד גוי אין צריכין טבילה. זה נשמט בפרדס והשמים המעתיק מן אין צריכין טבילה עד אין צריכין טבילה ונמצא לנכון גם בהאורה ח"א וחב"י. (ד) וכלי זכוכית הואיל וניתנין. תקנתו ונתכין כמו שהוא לנכון בכל המקומות ונשמט בס' האורה כמו שהעירוהו שם הערה ג'. ונמצא לנכון גם בהאורה ח"ב. (ד) לא בעי טבילה. בפרדס והאורה ח"א סיים "וכלי מתכת אמורין בפרשה". (ה) אבל רחיים של פלסלין. עיין בערוך ערך רחיים שמפרש הוראות רחיים של פלסלין ודבריו נובעים מפי' הרי"ה ביצח כ"ג ע"ב ע"ש. (ו) שקורין מולצי"ל. כ"ח גם בכ"י ב', ובסדרים הובא שקורין וואלצי"ל ובמח"י שקורין מולינש, ובא"ת שקורין מולניד ובפרדס ובס' האורה ח"א וחב"י חסר זה. (ז) בין חדשים כו'. הוספתי ונמצא לנכון בכ"י ב' ובסדרים ובהאורה ובפרדס ובמח"י ותשמים המעתיק מן טבילה עד טבילה. (ח) כ"ש אם היו ישנים ולכנס. תקנתו וליכנס באור דאין צריכין טבילה כמו שהוא לנכון בכל המקומות.

[שםא] (ב) ותבא להטביל כלים קודם. כך הוא בכ"א, וחסר תשלום חסין שחשמים המעתיק. והוספתי הסיום כמו שהוא בכ"י ב' ובסדרים ובאיסור והיתר ובהאורה ח"ב סי' כ"ג ובמח"י צד 256. ובהאורה סי' פ"ב ובפרדס סי' קכ"ח חסר ההתחלה ומתחיל מן וקנייא. ומצאתיה בהאורה בס' פ"ג ע"ש הערה י'. (ג) פלומיר"א בלע"י. כ"ח במח"י. ובכ"י מ' מסמור פלומ בלע"י ובסדרים כולמייא בלע"י ובהאורה מלומיץ בלע"י ובפרדס פולפיץ בלע"י ובאיסור והיתר כלומבר בלע"י (ובהאורה ח"ב סי' כ"ד חסר חמלח הורה) ובכלם בשעות והג' הנכונה פלומירא בלע"י, וכן רשי פסחים ל' ע"ב מאני דקניא פ"י קניא פלומי"ד בלע"י ושל חרס הוא ומוח באבר, וכן בע"י ל"ג ע"ב פ"י רשי קניא כלי חרס מצופה באבר וקורין פלומי, וע"ש בתוס' ד"ח קניא והביאו שם לשון רש"י. (ג) ושועין עליהם. בס' הסדרים בשעות ושעין צ"ל ושעין. ובפרדס בשעות הואיל ושועין שלהן עופרת ושועין בריל כמתכות דמו. ובהאורה ח"א הג' הואיל ומתיכין עליהו שפ"ת רשיעין ככלי מתכת דמי. (ד) במס' ע"י. דף ע"ה ע"א.

ראולין בתר סופו, שניתך עליו מתנות ובעי מבילה, ולא הזכר שום חילוק בין ניתך מאוירן לניתך מנבו:]

[שסב] (א) וקדרות של חרס שנשתמשו בהן לפני ססח, מניח עד לאחר הפסח ושוב עושה בהן כל צורך, ואפילו במינן, ואין צריך לשובח, (ב) ואע"י דקיימא לן הילכתא כרב באיסורי בעלמא, הכא הילכתא כשמואל, דאמר לא ישברו, הואיל וכולהו תנאי קיימי כוותיה, ומס[ס] קינן הילכתא כוותיה דאמר [רבא הילכתא] חמץ בומט בפסח בין במינו בין שלא במינו אסור במשהו כרב, שלא בומט (איסורן) אחר הפסח בין במינו בין שלא במינו מותר כר' שמעון, ושמואל כר' שמעון סבירא ליה דאמר להו שמואל להנהו דמוכני כנדי אשוו זביניכו, ואי לא דרישנא לכו כר' שמעון:

[שסג] (א) והני מאני דצביעי בצריף (ב) שלועזין אלוס בין שחורין בין ירוקין בין לבנים אסורין בפסח, ואפילו חלקין, (ג) דאמר אמימר חזינא להו למאני דקוניא דמיריתא, אע"פ דשיעי, והתורה העידה על כלי חרס שאני יוצא מדי דופיו לעולם:

[שסד] (א) עריבה צריך לגוררה שלא ישאר כזית במקום אחד, פחות מכן כמל במיעוט, ואינו עובר בכל יראה [ובל ימצא], (ב) כדתנן בצק שכסדיקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער, (ג) ואם לאו כמל במיעוט:

[שסה] (א) ואין לשין אלא במים שלנו בלילה, מפני שבימות [הגשמים] החמה מהלכת בשיפולי של רקיע וכל העולם כולו צונן כנגד גובהו של רקיע, נמצא מעיינות הסמוכין לשיפולי של רקיע רותחין וניסן לענין חמה עדיין מימות הגשמים הוא, שאין החמה

[שסב] (ב) וקדרות של חרס. כיה בכיב וכן בסדרים ובמחצ' צד 257 ובאיסור וחיתר סי' יא אבל בהאורה היא אחר חסיוס לניתך מנבו (לפנינו סוף סי' שס"א) נמצא שם סאמר אחר וכפות של קרן כי וזה חסר לפנינו בסדור ובסקומות הגיל כמו שהעירותי שם בהערה ח. ובפרסם נלקח הסאמר וכפות של קרן בחסר עיין בהאורה הערה סי'. (ג) ואע"י דקיימא לן הילכתא כרב כי חכא הילכתא כשמואל דאמר לא ישברו. פסחים ל' ע"א וע"ש בתוס'.

[שסג] (ב) והני מאני דצביעי בצריף. בכ"י ב' חסר סימן זה, ונמצא לנכון בסדרים ובמחצ' שם ובאיסור וחיתר ובהאורה ח"ב סי' כ"ו. ובהאורה ח"א סי' פ"ג הוא אחר סי' שס"ד עריבה צריך לגוררה ושם בהערה ז' העירותי שהסר בסדור, כונתי היתה בסדור כ"י ב' (כי כ"י א' שהוא כ"י פאריסא לא הי' אז לפני) ונמצא גם בפרסם סי' קכ"ז ובאיסור וחיתר סי' י"ב. (ג) שלועזין אלוס. הוא Alalus. (ג) דאמר אמימר. פסחים ל' ע"ב.

[שסד] (ב) עריבה צריך לגוררה. בפרסם ובהאורה היא הוא פוקדם לסי' שס"ג. אבל בהאורה ח"ב סי' כ"ז ובאורה סי' י"ג סידורו כמו שהוא לפנינו. (ג) כדתנן. משנה פסחים מ"ה ע"א. (ג) ואם לאו כמל במיעוט. במחצ' שם סיים אחר זה: ואז מותר להשתמש בה אחר הפסח, אבל בפסח עצמו אסור דכיון דקא משהי ביה איסורא חיסודו קשה. ואחר זה נמצא שם תוספת רש"י ע"ה (ד"ה תוספות) ותובא חשיב ר"ה לרב יודיתה בר לוי. והוא המובא בתוס' כתובות מ"ז ע"א ד"ה חשתא והקשה ח"י יודיתה מנירנבורג.

[שסה] (ב) ואין לשין אלא במים שלנו בלילה כר'. עיין רשי' פסחים מ"ב ע"א דיה שלנו. ובעל שבלי הלקס ריש סי' ר"א הביא ודל אסר רב יהודה אשה לא תלש אלא במים שלנו [פסחים מ"ב ע"א], סי' שנשאנו מאתמול ותביא סי' רבינו שלמה זצ"ל מפני שבימות הגשמים החמה הולכת בשיפולי חרקיע כר'. כוון לפירשי' פסחים שם ובסי' האורה במבוא צד 184 הערה ג"ס העירותי כי השבתי'ל כוון לרשי' פסחים מ"ב ע"א דיה שליח יש לתקן דיה שלנו. והנה כל חסיוס הסר בהאורה ח"א ובפרסם. ונמצא בהאורה ח"ב סי' כיה ובאורה סי' י"ד. ועיין בתשובת הגאונים שערי תשובה סי' צ"ח לרב האי גאון ז"ל.

הולכת בנובחו של רקיע עד לתקופת תמוז, הילכך כיון דמעינות רותחין חשו חכמים לפי רוב עיירות, שאין להן מי נהרות אלא מי בארות, נובעין ממי מעיינות, דבשעת שאיתן חמין הן, לסיכך ימלאם מבערב כדי שיצטנו:

[שם] (א) ואין לשין בספסח שתי מידות, כדי שלא תבא [העיסה] לירי חייטין, ואף (הן) [אין] מקטפין, (ב) והלש אותן אינו יודע למה הוא מורד, ומה לנו מידה בפסח, אלא לא פחות ולא יותר ממ"ג ביצים וחומש ביצה כדי שלא להפקיע תורת חלה ממנה, (ג) ששיעור חלה בכך, וכן עולה חלה בנימטריא מ"ג, (ד) אבל אם היתה יתירה ד' או ה' אין לחוש בכך, כיצד הוא עושה מכנים מ"ג ביצים בכלי מלא מים על כל נדותיו, ובמים הנשפכים חוצה זה שיעור מידת קמח לחלה, כאותה ששינו (ה) בתוספתא דנויר, נויר ששוחה מכל משקין האסורין לו, מתרין בו שלא ישחה ואם שחה חייב על כל אחת ואחת, וכמה שיעור בכיות, וכולן מצטרפין לכיות, היין והחומץ כיוצא בהן, וכיצד יעשה, מביא כוס מלא יין, (ו) ומביא זית (או אגוז) [אגורין] ונותן לתוכו ושופע, אם שחה כיוצא בו חייב, ואם לאו פטור, (ז) ונוירת הכתוב היא דמידת העומר מחייבת בחלה שלמדנו לחם הארץ, דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה' (במדבר ט"ו י"ט), ולמדנו מלחם שמים, דכתיב לקטו לחם משנה (שמות ט"ז כ"ב), מה לחם שמים עומר ליום, שעולה למ"ג ביצים וחומש ביצה, כך לחם הארץ אינו מתחייב בחלה פחות ממ"ג ביצים וחומש ביצה, (ח) והוה עשירית האיפה:

[שם] (א) אשה שלוה מחברתה כבר קודם הפסח, צריכה לסורעה אחר הפסח ואין איסורא משום חמץ שעבר עליו הפסח, הואיל ולא היה בעין בשעת ביעור, ויש בה משום גזל, ומשים לוה ואינו פורע, (ב) ששינו דבי ר' ינאי (אפילו) [יוסף]

[שם] (ב) ואין לשין בפסח שתי מידות. זה הובא בגוף ס' הפרס ס' ק"ל וכן בתאורה ח"ב ס' כ"ט ובאורה ס' ט"ז וכן הובא במח"ז עד 258 ובעל שבלי הלקט ריש ס' רי"ב הביא וז"ל בהלכות פסח של רבינו שלמה וצ"ל אין לשין בפסח כו' תביא כל המאמר ונוכח מפרס שם. (ג) והלש אותן כו'. תלשון מנוסגס ומתוקן בפרס שם והלש אותם ואינו יודע כמה הוא מורד ומה המדה בפסח לא פחות משיעור מ"ג ביצים וחומש ביצה. וכאשר הוא לפנינו בסדר כ"י א' כן הוא בכ"י ב' ובסדרים, רק שם איתא אינו יודע למה הוא מורד ולמה אנו מודרין בפסח. (ג) ששיעור חלה בכך, היינו מ"ג ביצים וחומש ביצה, עיין סור י"ד ה' חלה ס' שניה ובכ"י שם. (ד) אבל אם היתה יתירה ד' או ה' אין לחוש בכך. ובכ"י ב' ובסדרים אם הוא ד' או ה' או ו'. ובפרס שם הגי' אבל אם היתה מ"ז ביצים או מ"ז אין לחוש בכך. ובמח"ז ובשבלי הלקט שם ס' רי"ב אם יתירה ד' ביצים או ו' אין לחוש בכך. וכן בתאורה ח"ב ס' כ"ח אם היתה יתירה ארבעה או שש ביצים, אין לחוש בכך. (ס) בתוספתא דנויר. הוא ריש פ"ד והובא גם בפרס שם ובתוס' עירובין ד' ע"א ד"ה גפן. (ו) ומביא זית או אגוז. תקנתי זית אגוזי כמו שחזא בתוספתא ותובא לזכון בפרס ובתאורה ח"ב ובמח"ז. וגם בכ"י ב' ובסדרים בשעות או אגוז. (ז) ונוירת הכתוב היא. כן הובא גם בפרס ובתאורה ח"ב ובמח"ז ובשבלי הלקט ס' רי"ב בשם הלכות פסח לרש"י ז"ל. (ס) והוה עשירית האיפה. גם בפרס הוא סוף המאמר מסימן ק"ל אבל במח"ז (עד 259) נמצא אחר הסיום חזת תוספתא וסיים תשובה שחשיב רבינו יצחק ב"ר שמואל. הוא אחר מבעלי התוס' והוא היה בן אחותו של ר' ר' ורשב"ם ורבי"ם. וגם נוסף שם במח"ז ס' ט"ז מדה של פסח כו' ע"ש.

[שם] (ב) אשה שלוה מחברתה כבר כו'. זה הובא בפרס ס' ק"ט ובמח"ז עד 259 ובשבלי הלקט סוף רש"י והביא כתב רבינו שלמה וצ"ל אשה שלוה כבר כו', וסיים וכן כתב רבינו ושיעור וצ"ל. וכן הובא בתאורה ח"ב ס' ל' ובאורה ס' ט"ז. (ג) ששינו דבי ר' ינאי. ע"ז ס"ב ע"ב.

סירי (מעשים) [מעניים] בשביעית קדם זמן הביעור וסרעי לה בשמינית, (ג) ואמר ר' יוחנן יאות הן עבדין:

[שסח] (א) לפני הפסח כשמוחזין חיטה למצות, נוהגין לשלוח שם ישראל אחר הרחיים של גוי, להיות יושב ומשמר, דכתיב ושמרתם את המצות בעיני שימור לשם מצה, ואין ישראל צריך לעמוד אלא עד שימחזון, כפי מה שהוא צריך לשלש מצות של לילה הראשונה שהיא חובה, והן צריכות שימור לשם מצה, אבל השאר אינן צריכות שימור: (ב) וגוי שהוא מוחזן ואין ישראל עומד על גביו מותר, אפילו ליקח סלתות מן השוק שסיר דמי, (ג) דאמר מר בציקות של גוים (ד) אדם ממלא כריסו הימנו ובלבד שיאכל כזית (בשר) [מצה] באחרונה, והוא שלא הכסיפו פניו, ואינו לחוש שמא יערכ מחמצו לתוך הקפת, הואיל ואחר כך מרקדין אותו בנפה, שאם יש שם חמץ נסה קולפתו:

[שסס] (א) פסח שחל להיות באחד בשבת, אסור לאפות מצות מערב שבת, הראשונים אומרים משום הידור מצוה הוא, אבל מצינו כו איסורא מדאורייתא, דהא הוקשו מצות לפסח (ב) בשילהי פ' בתרא צלי אש ומצות (שמות י"ב ח'), ומה עשיית הפסח אינו אלא משבע שעות ומחצה ואילך, אף מצות מצה אינה אלא משבע שעות ומחצה ואילך, ואכילת מצה נמי הוקשה לאכילת פסח, [כדרכא] דאמר רבא אכל מצה בזמן הזה לאחר חצות לר' אלעזר בן עזריה לא יצא ידי חובתו.

[שע] (א) ואסור לאכול מצה מבעוד יום קדם שיקדש, ואומר הגדה והלל, שנא' בערב תאכלו מצות (שמות י"ב יח) שיהא חביב עליו, והאוכל מצה בערב פסח כאלו בא על ארוסתו בבית חמיו ולוקה, (ב) בתלמוד ירושלמי:

(ג) וא"ר יוחנן יאות הן עבדין. עיני שם ברש"י ובתוס'.
[שסח] (ב) לפני הפסח כו'. הובא ג"כ בפרדס שם בס' ק"ט וכן הובא שם בס' קכ"ז מן וכשמוחזין מצה בקצת שינויים, אבל ס' ק"ט הוא לקוח מן הסדור כלשוננו. וכן הובא במחז"ו צד 259 ובאריה ס' י"ז ובהאורה ח"ב ס' ל"א ובעל שבלי הלקס ס' ר"י חביא זאת בשם הלכות פסח של רבינו שלמה זצ"ל. (ג) וגוי שהוא מוחזן. הובא בפרדס שם בס' קכ"ז וק"ט ובמחז"ו ובהאורה שם וכשנח"ל. (ג) דאמר מר. פסחים ס' ע"א. (ד) אדם ממלא כריסו הימנו. באיסור והיתר נמצא אחר זה הוספה "ואף על פי שלא נילושה במים שלנו ואף על גב דאמרין עבר ולש אסור ח"ם בישראל ומשום קנסא ואפילו לישראל אחר אסור, משום דאתעבר ביה איסורא במזיד דהיינו עבר, אבל בציקות לא אתעביד ביה איסורא, אבל הרב ר' יצחק אבן גיאת דיל ספרש בציקות של גוים כגון שהיה ישראל עמו וקא מנמר ליה דלא ליחמוץ אבל לצאת ידי חובת מצה דמנמרי לשום מצה לא יצא, דתנן נמי בהא טילהא דעכברת ולש אסור ואנו סבורין דסאי אסור באכילת מצה דמצה שאינה משומרת כחילכתא הוא, אבל באכילת דעלמא בהנאה לא לשום מצה משומרת מותר.

[שסח] (ב) פסח שחל להיות באחד בשבת. הוא באיסור והיתר ס' י"ח ובהאורה ח"ב ס' ל"ב ובמחז"ו ס' י"ט (צד 260) והובא בפרדס ס' קכ"ט (היינו בגוף הפרדס לא מספר האורח) ושם חגי' ערב פסח שחל להיות בשבת והיינו הך והובא גם בשבלי הלקס השלים ס' רי"ג בשם רש"י ועיין בהערת הרש"י במחז"ו שם אות ע'. (ג) בשילהי פ' בתרא כו' דאמר רבא כו'. פסחים ק"כ ע"ב.

[שע] (ב) ואסור לאכול מצה מבעוד יום קדם שיקדש. הובא בפרדס שם ס' קכ"ט ובאיסור והיתר ס' י"ט, ובהאורה ח"ב ס' ל"ה ובמחז"ו ס' י"ט וע"ש בהערות הרב רש"י ז"ל אות צ' שהאריך בזה. (ג) בתלמוד ירושלמי. הוא בירושלמי פסחים פ' ערבי פסחים ח"א ע"ש.

[שעא] (א) שאלו את רבי אם מותר ללוש קמח בביצים בפסח, אם יש בה משום חימין או לא, ולא אמר רבי בדבר לא איסור ולא היתר, איסור לא אמר שאינו יודע אם דרך ביצים להחמיץ יותר ממים, שהרי אין לישא אלא במים, ומים אין מחמיצין את העיסה כל זמן שעוסקין בה, והיתר לא אמר בה משום שהעיסה שנלושה בביצים עבה היא ונפוחה יותר [משאר] עיסה, ויש לחוש שמא יש דרך ביצים להחמיץ יותר ממים, ושמא הלש בביצים אי אפשר בלא חימוץ, ואין בידו לשמרו מדי חימוץ כמו לישת מים, דאיכא למאן דבעי לאוקמי בפסחים, אין לשין בשמן ובזין ובדבש משום חימוץ, מכלל דאיכא מילתא דמחמיצא מפי ממים, (ב) ואי אפשר לשמור מחימוצו, ואפילו בעודו עסוק בה, וכמדרשה אני, דמה שהעיסה נעשית עבה מן הביצים, אין זה חימוץ שאפילו עושין פת [מפרורי פת] נעשית נפוחה כמו כן:

[שעב] (א) חימה שנמצאת [בתרנגולת] בפסח אין אדם שמתירה, לפי שחמץ בין במינו בין שלא במינו אסור, [ואסור] בכל שהוא ואף רבי אומר שהיא אסורה, אבל יש להביא ראיה [להיתר] מטומאה, אם לא מפני שאין אנו יודעין אם למדים איסור מטומאה או לא, (ב) מפני ששנינו גבי טומאה, בעוף כרי שתפול לאש ותשרף, דכיון שהיא האוכל בתוך מעיו כשיעור הזה שוב אינו ראוי לקבל טומאה לפי שבא לידי סרחון מיד אינו חשוב אוכל, וכן יש לומר שאין זה בא לידי חימוץ אלא על ידי סרחון, (ג) אי דפשיטא לן למגמר איסור מטומאה:

[שעג] (א) ועל התרומה אודיעך שמעולם לא נהגו בעיר הזאת להפריש שתי חלות כי אם בערב הפסח (ב) והיו מברכין על אחת להפריש חלה, ועל השנייה להפריש [תרומה], ובמלתיה מפני שהיא לבמלה שאין ערב פסח חמור משאר ימים

[שעא] (ב) שאלו את רבי, הוא באיסור והיתר סי' כ', ובתאורה ח"ב סי' ל"ו. ובפרס (לא בשם האורה) סי' קכ"ט ובס' הסדרים וכן הובא בשבלי חלקם השלם סי' רי"ד בשם הלכות פסח של רבינו שלמה זצ"ל והובא במחזור וויסרי במאמר שלאחריו בס' מ"ב (צד 268). ועיי' בהערות הרש"ה ד"ל. (ג) ואי אפשר לשמור מחימוצו. בפרס נשמטה המלה "ואני" וכתוב "ואפשר".

[שעב] (ב) חמה שנמצאת [בתרנגולת] בפסח. הובא באיסור והיתר סי' כ"א ובתאורה ח"ב סי' ל"ו אחר חסידים הסימן שלפניו וכן הוא במח"ו סי' מ"ד (צד 269) אבל בכ"י ב' מן הסדרים וכן בסדרים הובא זה אחר ואין לשין בפסח (שהוא לפנינו בסדר כ"י א' בס' שס"ו) ובכ"י ב' ובסדרים הובא פת על התרומה אודיעך כמו שהוא לפנינו סי' שע"ג. וכן הובא זה חיינו סימן שע"ב בפרס (לא בשם האורה) בס' קל"ט והובא בשבלי חלקם סי' רי"ז (דף צ"א ע"א) בשם הלכות פסח של רבינו שלמה זצ"ל וכן הובא בספר חסידים דע"ס סי' קס"ח בשם ספר האורה ובד"א היה לפניו ספר האורה כמו כ"י שלפנינו. (ג) מפני ששנינו גבי טומאה. הוא במלתות סי' מ"ו. (ג) אי דפשיטא לן למגמר איסור מטומאה. אחר זה נמצא במח"ו תוספת שהוסף רבינו תם ע"ש.

[שעג] (ב) ועל התרומה כ"ו. הובא באיסור והיתר סי' כ"ב ובתאורה ח"ב סי' ל"ח וכן הובא במח"ו במאמרים שלפניו סי' ל"ד (צד 264) ומתחיל תשובת רש"י ועל התרומה אודיעך וכן נמצא בפרס סי' קל"א באמצע המאמר ומתחיל כך אמר רבי על התרומה אודיעך ובכ"י ב' מחסור ובס' הסדרים הוא כמו לפנינו בכ"י א'. (ג) והיו מברכין על אחת להפריש חלה ועל השניה להפריש [תרומה]. בס' האורה ח"ב סי' ל"ח הג"ו והיו מברכין על אחת להפריש תרומה ועל השניה להפריש חלה. אבל בשאר המסובות הוא כמו לפנינו בסדר.

טובים, (ג) ופסוקה היא בבכורות, דאמר ישמאל אין תרומת חוצה לארץ אסורה אלא במי ששומאה יוצאה עליו מגופו והני מילי באכילה, אבל בנניעה לא, אמר אבוי הילכך גרה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן שאינו רואה קרי. ואי ליכא כהן קטן שקלה לה בראש העיסה ושדיה ליה בתנורא והדרה מפרשא ליה חלה אחרית, כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל, ואי משכחינן כהן קטן קחוינן בבכורות דלא מפרשינן אלא חלה אחת, (ד) ושנויה בסדר זרעים בחוצה לארץ מפרשינן שתי חלות, זהו הטעם כאשר פסקוה אמוראים בבכורות, ובמקום שאין כהן קטן ויש כהן גדול, ואין סברין, וכן נוהגין בכל ערי לותיר, אעפ"י שיש כהנים אין מפרשינן אלא אחת ולשריפה:

[שערי] (א) הרוצה להפריש חלה מן העיסה (ב) מברך אקבוצ להפריש תרומה דלהפריש חלה לאו ברכה היא, חלה היא עונה וחררה ואינה שם הפרשה כלל וחלה תרימו תרומה (במדבר ט"ו כ') כתיב, והכי קאמר, [חלה אחת מן העונות תרימו לשם תרומה, ומיהו תרומה נקראת] ותרומה שמה ואין לשנותה (אותו) ועושה אותו כוית שהפריש דק, ופושטו בעין חררה, מדקרי לה קרא חלה, ואחר כך משליכו לאור, (ואחר כך מפריש מן העיסה כוית) ושורפה באש, אפילו יש כהן מפני שתרומת חוצה לארץ אסורה למי ששומאה יוצאה עליו מגופו, ומכיון שרואה קרי אסור לאוכלה, ואחר כך אם יש שם כהן יפריש כדי מתנה הוגנת כלא ברכה, שהרי כבר נפטרה בעיסה בהרמה ראשונה כדי שלא תשתכח תורת חלה ונתנה לכהן:

[שעה] (א) ואם יז"ט [שלפסח הוא, ולשעיסה ביו"ט] כיצד יעשה, שאם מפריש תרומה ומברך עליה, לשורפה אינו יכול לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט, ואי"ת שמעכבה עד אחר יו"ט ואח"כ שורפה, הרי היא באה לידי חיטוי ועובר עליה בכל יראה ובכל ימצא, אלא כיצד יעשה, יפריש אותה בלא ברכה מן העיסה ויעשה אותו כמו עונה קטנה, ויאפה אותה עם שאר עונות שיפריש מן העיסה ולאחר אפייה יצטרף כאחת בסל אחד, או בקערה אחת העונה והתרומה ונראות כאילו הן מחוברות ביחד, (ב) לפי שהסל מצרפן לחלה, ואחר כך יברך עליהם להפריש תרומה, ויצניענה עד לאחר יום טוב כשהיא אפויה וישורף אותה, ואם תאמר כשהיא בעיסה יברך עליה קודם אפייה ומפרישה ואחר כך יאפה אותה וימתין עד לאחר יום טוב וישורף אותה, אם היה עושה כך לא היה יכול לאפותה ביום טוב לאחר שיקרא עליה שם משום דהוויא

(ג) ופסוקה היא בבכורות. הוא בדף כ"ז ע"א. (ד) ושנויה בסדר זרעים. חלה מ"ד ס"ח.

[שערי] (ב) הרוצה להפריש חלה מן העיסה. הוא באו"ת ס"י כ"ג כ"ד וכו' ובהאורח חיב ס"י ל"ט ובמחזיקי ס"י ל"ה (צד 264) ובפרדס בחתחלת ס"י קל"א, וחובא בשבלי חלקט ס"י רי"ב (דף פ"ז ע"א) בשם הלכות פסח של רבינו שלמה זצ"ל ובהאורח חיב ס"י ל"ט הערת א' העיוותי דליתא בסדר רשי' וכוונתי היתה לכ"י ב' (כי כ"א לא הי' עוד לפני) ושם חסר כל חסידן ונמצא לנכון גם בס' הסדרים. (ג) מברך אקבוצ להפריש תרומה. עיין מה שחעיר הרש"ח ז"ל במחזיקי הערה ר' שהאריך בזה.

[שערי] (ב) ואם יום טוב של פסח כו'. כן תקנתו, ונמצא לנכון בכל הפסקות הנ"ל. (ג) לפי שהסל מצרפן לחלה. במחזיקי הג"י לפי שהסל מצרפן מרתן רבי אליעזר אומר תרומה ונתון לסל, הסל מצרפן לחלה ותוא בפסחים ס"ח ע"ב וחסר גם באיסור וחיתר ובפרדס ובהאורח חיב ס"י ל"ט ושם הוספתי בפנים.

סדור רשי

מלאכה שלא לצורך הואיל ואינה נאכלת אבל קודם ברכה יכול לאפותה, לפי שעדיין היא ראויה לבעל הבית כשאר עיסה, ולא היה אפייה שלא לצורך ביו"ט, ויש שמפרישה אותה מן העיסה ושורה במים (ג) [וסבור הוא שלא תחמיץ, (ד) וכדברי בן בתירה דאמר ר' יצחק הלכה כר' יהודה בן בתירה דאמר תמיל לה בצונן שלא תחמיץ] ואין הלכה כמותו, (ה) דאמרינן אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' אליעזר, ובשאר ימים טובים שאינן של פסח שאין לחוש בהם משום חימוץ, אם הוא משהה אותו עד [אחר] יום טוב, יברך עליהם לאלתר ביום טוב ומפרישן ומשהה אותן עד לאחר יום טוב, ואחר כך שורפה שאם חימ(ו)צו אין בכך כלום, ואם נאפה העיסה ושכת ולא הפריש ממנה לא תרומה ולא חלה, בין ביום טוב בין בחול, יבצע מן העונה לאחר אפייה, ויברך כאילו מפריש מן העיסה.

שלמה בר יצחק:

[שעז] (א) אין עושיין מורסן לעופות בשני ימים טובים, לא בימים הראשונים ולא באחרונים, משום דכתיב לכם לכם לכל צרכיכם ולא לצורך בהמתכם, אבל בחולו של מועד שרי, ובחולו של מועד של פסח צריך שינוי שלא יבא לרדי חימוץ, הילכך צריך להכניס הסובין בתוך המים מרותחין כשהן בכלי על האור, וכל שעה יהא ממרס הסובין בתוך המים ובענין זה מותר, אבל יזהר שלא יערה המים על הסובין בכלי שני מן יחמיץ:

[שעז] (א) שאלו את רבי, ישראל וגוי שיש להם תנור בשותפות, מהו לומר לו [ישראל] מול אתה שבוע של פסח ואני אמוץ אחר כך כנגדך, ולאפות בשבת, (ב) ואמר רבי, מתנה ישראל קודם לפסח ונטל ממנו דמים מאותה שבוע, ואינו דומה לישראל וגוי שיש להם שדה בשותפות, לא יאמר מול חלקך בשבת, ואני [אמוץ] חלקי בחול, לפי שכל המורת שהם מורחים בשדה לאמצע, וכשזה עומר בשבת נראה כמורת בשביל ישראל, אבל כאן כיון שנטל דמים מתחילה מותר וכן ישראל שרגיל לקבל ככרות ממערופיא שלו בכל יום, בשבוע של פסח, אינו מקבל, אבל מקבל הוא [לאחר] הפסח מאותה שבוע עצמו:

[שעז] (א) בליל שני ימים טובים הראשונים של פסח אין אומרים קידוש על היין בבית הכנסת, (ב) לפי שקידוש אחד מארבע כוסות הוא, ואין שותין אותו בבית הכנסת, ואם שתה נמצא ששתה חמש כוסות, לפיכך אין מקד(י)שין, שהרי

(ג) וסבור הוא שלא תחמיץ כו'. תוספתי כמו שהוא לנכון במחצית. (ד) וכדברי בן בתירה. פסחים מ"ח ע"א. (ה) דאמרינן אמר רב יהודה כו'. שם מ"ח ע"ב.

[שעז] (ב) אין עושיין מורסן לעופות כו'. הובא באיסור והיתר סי' כ"ו ובהאזנה ח"ב סי' ס' ובמחצ"ו סי' כ"ו (צד 262) והובא בפרדס סי' קליא באמצע הסאמר והובא בשבלי הלקס סי' רפ"ז בשם ה' פסח של רבינו שלמה זצ"ל.

[שעז] (ב) שאלו את רבינו. הובא בפרדס סי' קליא באמצע ובמחצ"ו סי' ל"א (צד 263) ובאיסור והיתר סי' כ"ו ובהאזנה ח"ב סי' ס"א והובא בשבלי הלקס סי' רפ"ז בשם ה' פסח של רבינו שלמה ז"ל והובא בסור ארץ סי' ת"ג. (ג) ואמר רבי, מתנה ישראל. במחצ"ו וא"ר מתנה ז"ל ואמר רבי, מתנה כו'.

[שעז] (ב) בליל שני ימים טובים כו'. הובא בפרדס סי' קליא באמצע ובמחצ"ו סי' כ"ה ובמחצ"ו סי' ס"ב ובמחצ"ו סי' מ"ח (צד 270).

אין כאן להוציא יום אדם ידי חובתו בפסח מפני שאין לך אדם מישראל הפותח
סדר כוסות, ואין זה דומה לאומר הגדה של פסח ישנים ושלישה בתים שהוא נומר
ועושה כל הענין בסדר:

[שעמ] (א) רבי לא מצא חסא בפסח, והביא מוריא, (ב) או עיקר של
פורסין, (ג) והם שנויין בפרק ערבי פסחים, ומברכין עליהן על אכילת מרור, ומה
שמברכין על שאר ירקות בורא פרי האדמה לפי שאינו יכול למעוס מן המרור בלא
ברכה, וברכת המרור אין זו ברכה של ירקות, אלא (ד) [ברכת המצה], ולפיכך אין
מברך על אכילת מרור ובורא פרי האדמה אלא [על המרור בלבד, (ה) דאין עושין
מצות חבילות:

[שפ] (א) סדר ערוך שסידר רבינו [שלמה] מנוחתו כבוד.

כשחל ליל הפסח להיות בשבת, אומר ויכולו בורא פרי הגפן, ואת יום המנוח
הזה ואת יום חג המצות הזה, והותם מקדש השבת וישראל והזמנים, ושהחיינו: ונוטל
ידיו ומברך על נטילת ידים, ועל הירקות בורא פרי האדמה, וטובל בחרוסת ואוכל
בית ונותן לכולם, וכוצע אחת מן המצות לשתיים, ונותן חציה בין שתי השלימות,
וחציה תחת המפה שיאכלנה בגמר הסעודה, ומוזנין כוס שני. ואומר הא לחמא עניא,
וכל האגדה, וכשהגיע לומר מצה זו שאנו אוכלים, יגביהנה מתוך הכלי, וכן המרור
כשיאמר מרור זה, ואומר ההגדה עד גאל ישראל, ומברך ושותה בהסיכה שמאל.
ונוטל ידיו ומברך על השלימה המוציא, ועל הפרוסה על אכילת מצה, ואוכל משתייהן
יחד, ונותן לכל המסובין. ומברך על החזרת על אכילת מרור, וטובל בחרוסת, ונותן
לכל אחד ואחד בית. וחוזר וכוצע מן המצה שלישית, ואוכל ממנה ומן המרור הנטבל
בחרוסת יחד, וזכר למקדש כהילל, שהיה כורך מצה ומרור ופסח יחד, שנאמר על
מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר ט' י"א). ואוכלין סעודתן, וכשיגמור הסעודה יאכל
מן הפרוסה שהיא תחת המפה, והיא לחובת אכילת מצה באחרונה, כשם שהיו
אוכלים בימי המקדש מצה החובה עם הפסח בגמר סעודה, ואחר כך נוטל ידיו למים
אחרונים. ומברך ברכת המזון על כוס שלישי וחוזר ומוזנין כוס רביעי מיד ואומר לא

[שעמ] (ב) רבי לא מצא חסא בפסח. תובא בפרס סוף ס' קליא ובאור"ה ס' כי"ט
ובהאורה ח"ב ס' מ"ג ובמח"ו ס' מ"ט (צד 270). (ג) או עיקר של פורסין. בכ"י ב' בסדר
פורסין, ובסדרים פורסין, ובאור"ה ובמח"ו פורסין ובהאורה ח"ב פורסין ובפרס והביא עיקר
שלו אפרק, והסביל סגר מלת אפרק בסגרת והאמת שצ"ל והביא עיקר של פורסין. ועיין
רש"י פסחים ל"ט ע"א מררייתא הוא פורסין והמפרש מלות לועזיות ברש"י כתב שצ"ל פורסין
ותיה המלה Pourpier (פארפולאק, קאהלפארטולאק) מין חזרת ומה שתובא בסדר והביא
מוריא, יש לחקן סרוביא, עיין להלן ס' שפ"ז תערה ב'. (ג) והם שנויין בפרק ערבי פסחים.
כן הוא בכל המקומות הנ"ל וצ"ל בפרק כל שעה, תוא בספחים ל"ט ע"א. (ד) ברכת המצה
כו'. הוספתי כמו שהוא לנכון בכ"י ב' ובסדרים ובכל המקומות הנ"ל והשמים המעתיק מן
אלא עד אלא. (ה) דאין עושין מצות חבילות. פסחים ק"ב ע"ב.

[שפ] (ב) סדר ערוך שסידר רבינו [שלמה] מנוחתו כבוד. כיה גם בכ"י ב' ובסדרים.
ובאור"ה ס' ל' ובהאורה ח"ב ס' מ"ד סדר ערוך לרבינו שלמה ז"ל ובמח"ו (צד 281) סדר
ערוך שסידר רבינו שלמה בר יצחק ז"ל. וזה ליחא בפרס, ופי' קליב הוא כמו בסדר להלן
ס' שפ"ב. ובאור"ה שם ובס' האורת ח"ב שם חסר מאמר שלם ומתחיל וחוזר ואומר הלל הגדול
כו' כמו לפנינו. אבל בכ"י ב' ובס' הסדרים ובמח"ו הוא כמו לפנינו בסדר כי א'.

לט ה' לא לו עד גמר הלל, והוא ביהללך, וחזר ואמר הלל הגדול. והוא כנשמת כל חי וכישתבת, (ב) דנשמת כל חי היא ברכת השיר, ואחר כך מברך ברכת היין ושותה, (ג) ובמצאי שבת מברך [יקנהיין] יין וקידוש נר והבדלה, (ד) והוא בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קידשת הבדלת וקידשת את עמך ישראל בקדושתך, בא"י המבדיל בין קדש לקדש, ושהיית וכל הסדר טלו:

[שפא] (א) והוא להוציא אחרים ידי חובתן בהלל ובהגדה וסדר ברכת מצה ומרור, יקדש וישתה כוס ראשון ויטבול ויכבול ידו ראשון, ויאמר הגדה, וישתה כוס שני ויפסד פריסת המצא, ועל אכילת מצה, ויאכל, ויברך על המרור ויאכל, ויכרך כהילל ויקום ויעשה כן בכמה בתים, וכן בביתו באחרונה, ויגמור סעודתו ויברך על מזונו, וישתה כוס שלישי, ויאמר על הרביעי הלל המצרי, ויברך וישתה, ואחר כך ילך לבית שני והם יברכו על מזונם, וישתו כוסם ועל הרביעי יגמור את הלל, ויברך וישתה, שלא אסרו רבותינו לשתות אלא בין שלישי לרביעי, (ב) ופרשו הדבר בתלמוד שלא ישתכר, ולא יבין באומרו את ההלל, אבל יין ששותה בתוך המזון אמרו שאינו משתכר, ואם יש עוד בית שלישי לגמור שם את ההלל, לא ישתה בבית שני כלל, אלא יגמור להם את ההלל, והם יברכו וישתו, ומי שגמר [סעודתו] בביתו ואוכל מצה הנאכלת באחרונה לשום מצה, אינו יכול לשוב ולקדש עוד בבית אחר, לפי שאין מפסיקין אחר הפסח אפיקומן, ואסור לאכול, וגם לשתות הוא אסור, אחר ששתה ארבע כוסות בביתו שיגמור שוב את ההלל בבית אחר, לפי שששת כוסות כבוסות שלאחר המזון, ואם צריכין לו יקדש ולא ישתה: (ג) ועל הירקות יברכו הם בורא פרי האדמה ויאכלו, וגם את ההגדה יאמר להם, והם יברכו על הכוס וישתו, וברכת המצא ועל אכילת מצה רשאי הוא לברך ולהוציאם ידי חובתן ויאכלו, ולא יאכל הוא וכן על המרור, שכן שנינו לא יפסד אדם פרוסה לאורחים אלא אם כן אוכל עמהם, אבל ברכת היין של קידוש היום וברכת הלחם של מצוה התירו, לפי שאין חובה, וכל ישראל ערבים זה מזה ואי אפשר לאכילת מצה בלא המצא, ולא קידוש היום בלא ברכת היין, וכן ברכת המרור חובה היא ומצא אחרים אע"פ שיצא, אבל ברכת ירקות שהיא בפני עצמה ובטיבול לעצמו אע"פ שהוא לפסוד את המרור מברכת הגנהין, שאסורין ליהנות בלא ברכה, דומה הוא [לברכת הלחם שבשאר ימות השנה

(ג) דנשמת כל חי היא ברכת השיר. פסחים ק"ח ע"א. (ג) ובמצאי שבת מברך [יקנהיין]. פסחים ק"ח ע"א. (ד) והוא בין קדושת שבת כ"י. ברכות ל"ג ע"ב.

[שפא] (ב) והוא להוציא אחרים ידי חובתן. חובא באיסור וחיתר סי' ל"ז ובחאורה ח"ב סי' מ"ח ובמחזי סי' מ"ז (צד 282). (ג) ופרשו הדבר בתלמוד. צ"ל בתלמוד ירושלמי וכן הוא לנכון באיסור וחיתר סי' ל"ז ובמחזי שם וכן צריך להיות גם כן בחאורה ח"ב כמו שתקנתי שם בהערה ב'. וכן חסר ב' הסדרים ובכ"י ב' מסמור, והוא בירושלמי פסחים פרק ערבי פסחים ה"ז ותובא כרשכים ותוס' פסחים ק"ח ע"ב ד"ה רביעי. (ג) ועל הירקות כ"י. כ"ח גם בכ"י ב' ובסדרים וכן באיסור וחיתר שם אבל בחאורה ח"ב סי' מ"ח נשפט כל זה וסתחיל וגומר תאגדה וקוראין בשיר ובחלל וזה נמצא במדיו כסוף סי' ס"ח (צד 284) הסתחיל ופיתחין באגדה, וכן בפרס באמצע סי' קל"ב כמו שתקנתי בחאורה שם הערה ד'.

שאינה חוכה] ולא יברכנה להם, מאחר שאינו אוכל עמהם, ואת הלל יגמור להם אחר סעודתם, והם יברכו על כוסם ברכת המזון והלל:

[שפב] (א) וגם זה דרך ארוכה מבואר במדרשו ומעמיו ונסדר מפי רבינו יזכר שמו לטובה: (ב) ליל שמורים שחל להיות בשבת מונג אדם כוס של יין ואימר עליו ויכול, בורא פרי הגפן ואשר בחר בנו ושהחיינו, (ג) ואינו אומר שעשה נסים, מפני שעתידי לאמור בהגדה אשר גאלנו, וכוס שאמרו צריך שיחזיק רביעית הלוג, ומונג כוס לכל אחד ואחד מבני ביתו, אחד אנשים ואחד נשים: (ד) ואם חל להיות במוצאי שבת, (ה) סבך בורא פרי הגפן, ואשר בחר בנו, בורא מאורי האש, (ו) ואינו מריח בכשמים, גזירה שמה יקטמנו, (ז) ועוד מסני איבוד נפש, ואומר המבדיל בין קודש (לחול), ושהחיינו, וסימנך יקנה'הו, ושותין בהסיכות שמאל דרך חירות ומברכין בא"י אמי"ה על הגפן ועל פרי הגפן וכו', ונוטלין ידיהם, ומברכין על נטילת ידים (ח) על שם כלי ששמו אנאל זה כללו של דבר, כמו כן בכל שבתות השנה, שאינו נוטל ידיו עד שיקדש, דבעינן נטילת ידים לשם סעודה, ועכשיו נראה כנוטל ידיו לשם קידוש, ולא לשם סעודה, (ט) דהוי כנוטל ידיו לפירות, דהוי מגסי הרוח:

[שפב] (ב) וגם זה דרך ארוכה כו'. בכ"י ב' ובסדרים, וגם זה דרך ארוכה מסורס במדרשו ומעמיו סדר מפי רבינו שלמה זצ"ל ובמחזיו (צד 288) וגם סדר ארוכה מבואר במדרשין מעמין ונסדר מפי רבינו שלמה זכור לברכה טובה, ובפרסם ס' קליב ונסדר מפי רבינו שלמה זל. ליל שמורים שחל להיות בשבת מונג אדם כוס של יין כו'. וכ"ה בכ"י ב' ובסדרים והובא בפרסם ס' קליב (והוא מגוף ס' הפרסם ולא מספר האורה) וכן הובא במחזיו ס' ס"ח (צד 288) ובאיסור ויתור ס' ל' ובהאורה ח"א ס' צ' ובח"כ ס' ס"ד בסגנון אחר והובא בפרסם ס' קליב והוא מספר האורה וחסר הציון מספר האורה. (ג) ואינו אומר שעשה נסים. זה הובא גם בהאורה ח"א (צד 102) ובגוף הפרסם ס' קליב ובמחזיו שם. (ד) ואם חל להיות בסורס. גם זה הובא שם שם. (ה) סבך בורא פרי הגפן. כ"ה גם בפרסם שם קליב. אבל בהאורה ח"א שם ובפרסם ס' קליב הובא סבך יקנה'הו בורא פרי הגפן וקידוש בורא מאורי האש, והבדלת וחותם בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת, ואת יום חשבינו נשמת ימי המעשה קדשת בא"י המבדיל בין קודש לקודש ושהחיינו. (ו) ואינו מריח בכשמים כ"ה בגוף הפרסם ס' קליב אבל בס' האורה ח"א ובפרסם ס' קליב (שתוא בס' האורה) איתא ואינו סבך על החרס שאין מריח בו, גזירה שמה יקטמנו. ובעל שבלי הלקט ס' רי"ח (דף צ"ב ע"א) הביא וכתב רבינו שלמה זצ"ל בסורס ליום טוב מברכין על הבשמים גזירה שמה יקטמו, ועוד שלא אבדה נשמה יתירה של שבת ועיין עוד שם מה שהביא בשם רבינו יצחק סדנפרי זל. (ז) ועוד מסני איבוד נפש. בפרסם ס' קליב ועוד שלא אבדה הנפש אבל בהאורה ס' צ' ובפרסם ס' קליב שתוא בס' האורה ועוד שאין בו איבוד נשמה דביום טוב איכא נשמה יתירה כשבת ותעורתי בהאורה שם הערה ה' לדעתי צ"ל יום טוב ליכא נשמה יתירה כשבת, ועיין בתוס' פסחים ק"ב ע"ב ד"ה רב אמר הביאו הרשב"ם ס' דמ"ט בשמים משום איבוד נשמה יתירה וזביון טוב נבי איכא נשמה יתירה וקשה דאיכא במוצאי יום טוב. אבאי לא תקינו בשמים, לכך נראה דביום טוב ליכא נשמה יתירה, להכי אינו מזכיר בשמים, ועיין גם ברא"ש פסחים פ"ו ס' פ'. (ח) על שם כלי ששמו אנאל. כ"ה בפרסם ס' קליב, וכן לעיל בסדור ס' ק"ב וזה הוסד מפי רבינו תנחו נפשו בצרור החיים נטילת ידים על שם כלי ששמו אנאל. וכן הובא בפרסם ס' ס"ו ובלקוטי הפרסם דף ו' ע"ב, ע"ש בס' ק"ב הערה ב'. ובסדור שם הובא ועוד נטילת ידים פ"י רב האי בתשובותיו על שם שצריך להגביה את ידיו לטעלה לאחר רחיצתן כמו וינטלם וינשאו (ישעי' ס"ג ס') ועיין בסור אר"ח ס' קס"ב הביא וסימן לדבר וינטלם וינשאו. ועיין במדרשי ברכות פ"ח ס' קצ"ב. (ט) דהוי כנוטל ידיו לפירות דהוי מגסי הרוח. חגיגה י"ח ע"ב. ואחר חסיון הוזה נמצא חוספה במחזיו ס' ס"ט (צד 284) וכן ס' י

[שפנ] (א) ומביאין לסניו קערה ובה שלש מצות וירקות שאינם טריים.
(ב) כגון חמא כפני או איגרא חמא כרפסא אפיך או צרופיילא או כוסברתא איילנדרא או קפלוטות פורש, ושני תבשילין [אחר] זכר להצגה [ואחד זכר] לפסח, דג ובשר, או ביצה ובשר, אפילו ממין אחר, כגון שהאחד צלי ואחד מבושל, (ג) שהרי אמר רבנא אפילו עצם וכישולא חשוכין שני תבשילין: ונוטל מן הירקות ומכרך בורא פרי האדמה, וטובל בחרוסת ואוכל ומאכיל לכל בני ביתו, ולאחר הגדה אין צריך לבכר, אלא טובל בחרוסת ואוכל בלא ברכה, ושני סבילות הללו זכר שישאלו מה נשתנה:

[שפד] (א) לאחר שיאכל מן הירקות נוטל אחת משלש מצות ובוצעה לשנים, ומניח הציה תחת המפה עד שיגמור סעודתו, ויאכלוה בסוף, זכר לפסח שנכתב בו על מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר ט' י"א) ולכך אינו אוכל מן המרור באחרונה, מפני כשיבכר המוציא על השלימה (ב) [יהא נראה ככדע מן הפרוסה כדרכו של עני, ולפי שברכת המוציא תדירה מברכין אותה על השלימה]. ולפיכך מניחין שלימה תחת הבצועה, לפי שמצוה לבצוע על שתי ככרות ביום טוב כבשבת, (ג) ואחר כך נוטלין הקערה מלפניו כמות שהיא עם שתי המצות שלימות וחצי המצה, והירקות ושני תבשילין, ומניחין אותה בראש השלחן, (ד) כדי שישאלו התינוקות מה נשתנה, ויפסדוהו מן האגדה, ואם אין תינוק שישאל, שואל הוא לעצמו, ואומר הא לחמא עניא, וכשמגיע למה נשתנה מחזירין אותה לפניו, והולך וקורא אגדה (ה) וחותם בגאל

רב עמרם גאון נטל ידיו לא יקדש, מ"ט דיון אין צריך נטילה דאמרינן הנוטל ידיו לפירות הרי זה סגסי הרות, ופת הוא דצריך נטילה, וכיון דנטל ידיו עקר דעתו מן היין ושני לית אפת, לפיכך אם נטל ידיו לא יקדש, וזה מוסב במחז' לסימן שלפניו.

[שפנ] (ב) ומביאין קערה לפניו, הובא ג"כ בפרס ס' קליב ובסמ"ו ס' ס"ט (צד 284). כגון חמא כפני או איגרא חמא כרפסא אפיך או צרופיילא או כוסברתא איילנדרא או קפלוטות פורש. בכ"י ב' חמא או כרפסא אפיך כרמיליא או כוסברתא או קפלוטות פורש. ובסדרים כגון חמא דפס או אגרא או דוגא או כרפסא אפיך או כרפסא אפיך או כוסברתא או קפלוטות פורש. ובפרס ס' קליב כגון חמא דפני או גרגרא או רגינא או כרפס אפיו או צרפוליא או כוסברתא בוליינדרא או קפלוטות פירוש. ובסמ"ו (צד 284) כגון חמא דפנא או גרגרא אירוגיא [אולי צ"ל או רוגיא] או כרפסא אפסא או צרפוליא או כוסברתא איילנדרא או קפלוטות פוריש, ובהאגדה ח"א ס' צ' ובפרס ס' קליב בשם האגדה ומכרך על הירקות ואינן כוסברא וגרגרא. הבאתי כל הנוסחאות אבל נשתבשו מהסעתיקים ויש לחקנם. (ג) שהרי אמר רבנא. פסחים קיד"ע ע"ב.

[שפד] (ב) לאחר שיאכל מן הירקות. פרס שם ס' קליב ומחז' שם. (ג) יהא נראה כו'. הוספתי כמו שהוא לנכון בכ"י ב' ובסדרים ובסמ"ו והשמים המעתיק מן על השלימה עד על השלימה. ובפרס שם ס' קליב נלקח המאמר בחרס וכתב שם "ולכך אוכל מן הפסח באחרונה כדי שיבכר" וכל חלשון במעוה. (ג) ואח"כ נוטלין הקערה מלפניו כו'. עיין פסחים קפ"ו ע"ב וברשב"ם ד"ה ואין ובתוס' שם. (ד) כדי שישאלו התינוקות מה נשתנה ויפסדוהו מן האגדה. כ"ה גם בכ"י ב' ובס' הסדרים ובסמ"ו אבל בפרס שם ס' קליב איחא כך כדי שישאלו התינוקות מה נשתנה בלשון לען שלהם ויפסדוהו מלאוסרו בלשון הקודש. (ס) וחיתם בגאל ישראל שאין חותמין בגאל ישראל אלא בתפילה כו'. אחר הסיום שאינן אלא ספירת דברים בעלמא. סיים בסמ"ו (צד 284) "וכן אמרו" כערכי פסחים (הוא דף קי"ו ע"ב) בעלותא גואל ישראל, קיש והלילא גאל ישראל. ובגמרא לפנינו מהוסיף הכהן אמר רבא קיש והלילא גאל ישראל. דעלותא גואל ישראל וכתב הרשב"ם קיש ברכת גאולה שאחר קיש, והלל, של ערבי פסחים שחותם גאל ישראל כו'. דעלותא גואל ישראל שאנו מתפללין על העתיד. והנה לפנינו בכ"י א' (כ"י אמרמא)

ישראל, שאין חותמין בטואל ישראל אלא בתפלה שהיא דברי בקשה ותחנונים, אבל [לא] בקריאת שמע ובהלל שאינן אלא ספירת דברים [בעלמא. (ו) אשר נהגו העם להניף הקערה ונוטלין הימנה שני תבשילין, מועים הם בדבר, שלא אמרו חכמים אלא להנביא מצה ומרור, ולא להנביא בשני תבשילין, שהאחר מהן זכר לספס ואחר זכר להניגה, ובשעה שמגיע לסוף האגדה אומר מרור זה, מצה זו, ומנביא המצה והמרור, אבל בשעה שמזכיר את הספס אינו מנביא שני תבשילין, שעושה עצמו כאוכל קדשים בחוץ, ולכך הוא אומר ספס שהיו אבותינו אוכלין, ואינו אומר ספס שאנו אוכלין. [שפ"ה] (א) וחרוסת שאמר, מין ירקות הכתושים יחד, ושמו חרוסת כלשון ארמי, (ב) ואמרו רבותינו שהחרוסת זה צריך שיעשנו ע"ב ומסמך זכר לפי"ט, (ג) ואף צריך לתפוח בו דברים קהו, שנאמר תחת התפוח עוררתך (שה"ש ח' ה'). (ד) ועוד נותן בו מיני בשמים כעין תבלין זכר לתבן שבחומר. (ה) והשלש מצות שאמרו, רשאי אדם להתחיל המצוה באיזה שירצה, (ו) מפני ששלשתן שוות כאחת, שכשם שמצינו ראשון חביב אצל תרומות הקופות, כך מצינו שני אצל העלאת הנרות (ז) [שמנייה המזרחי שהוא ראשון, ומרשן המערבי שהוא שני] והאחרונה אף היא ראוי להתחיל בה המצוה, משום מעלין בקודש ולא מורידין, אבל אמרו חכמים הנהר בהם תבוא

אחר חסיון שאינן אלא ספירת דברים הנכבד ר' שמואל הרביעי וסימניך דא"ש כו' ואין לו מובן כלל ואין שייכות כלל לסוף המאמר אמנם ראיתי שנאמר מן הכי דף שלם ובמקום ר' שמואל הרביעי צ"ל שמואל הרביעי והמפתח לא הבין הכונה וחוסף התואר ר'. ומצאתי כל הגליון חסר לנכון בכ"י ב' ובס' הסדרים ותוספתי בפנים ובס' שפ"ט שחוספתי מדרתי סלת ר"י והמאמר שמואל הרביעי הוא באמצע המאמר ע"ש בחקירה ו'. ובפרס ס' קליב (דף כ"ו ע"ד) אחר חסיון אלא בתפלה שהיא דברי בקשה ותחנונים אבל בק"ש ובתלל לא, לפי שאיננו אלא ספירת מצרים (במקום ספירת דברים) חסר מאמר שלם מן אשר נהגו העם להניף הקערה (הוא המאמר אשר תוספתי) עד ואינו אומר ספס שאנו אוכלין ומתחיל וחרוסת שאמרו הן ירקות, שחאו לפנינו בסדור ריש ס' שפ"ה. במח"ו סוף ס' ס"ט (צד 284) אחר חסיון אלא ספירת דברים בעלמא מתחיל ואחר בוצעו מן המצות והינשל הקערה סלפניו מחנין כוס שני. הוא בסדור באמצע ס' שפ"ה ואחר כך בוצע את המצה ותנפל הקערה סלפניו. (ו) אשר נהגו העם להניף הקערה ונוטלין חסיה שני תבשילין כו'. הובא במח"ו ס' נ"ב (ע' 271) ועיין בתוס' פסחים קפ"ז ע"ב ד"ה למח שהביאו ומה שנוהגין לסלק שני תבשילין בשעת הגבחה כרי שלא יהא כמקדש קדשים בחוץ וכן יסד חר' יוסף [מנכ עלם] בסדרו מושך מחקערה שני תבשילין ומנביא קערה כו' ולא יתכן דהא דאמר בשור אינו צריך לחגית חיינו בשעה שאומר ספס זה דאז ודאז נראה כאוכל קדשים עכ"ל.

[שפ"ה] (ב) וחרוסת שאמרו. הוא בפרס ס' קליב ובמח"ו שם ס' נ" (ע' 270). (ג) ואמרו רבותינו שחרוסת זה צריך שיעשנו ע"ב ומסמך זכר לפי"ט. בגמ' פסחים קפ"ז ע"א ר' יוחנן אמר זכר לפי"ט אמר אב"י חילוך צריך לקהיית וצריך לסמוכיה לקהיית זכר לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לפי"ט, ורש"י ורשב"ם ס' לסמוכיה לכתוב בו ירקות חרבה כרי שיחא עבה. ואף צריך לתפוח בו דברים קהו, שנאמר תחת התפוח עוררתך. תלשון מתוקן בפרס ס' ואף צריך לתת בו קיהו כגון חוסף זכר לתפוח שני' לתחת התפוח עוררתך. וגם בפסחים שם כתב רש"י ורשב"ם וצריך לקהיית לתפוח בו תפוחין דאית ביה קיהוא זכר לתפוח. ולעיל מיניה הביאו זכר לתפוח שהיו יולדות שם בניהם בלא עזב שלא יכירו בהן מצרים דכתיב תחת התפוח עוררתך ועיין בתוס' שם ד"ה צריך בשם תשובת הגאונים. ועיין בספר אריה ס' תע"ג ובב"י שם. (ד) ועוד נותן בו מיני בשמים כעין תבלין. עיין בגמרא שם. (ה) והשלש מצות. סודי ס' נ"ב (ע' 271). (ו) מפני ששלשתן שוות כאחד. בפרס ספני ששלשתן חשבות כאחד. (ז) שמנייה המזרחי כו'. תוספתי ככו שחאו בפרס.

סדור רשי

עליו ברכה, ואחרי כך בוצע את המצה ותגמל הקערה מלשניו, ומיוגין כוס שני לכל אחד ואחד מבני הבית, ופותחין באגדה וקוראין בשיר והלל שכן מציינו באבותינו במצרים שאמרו שיר והלל על אכילת פסח, שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג (ישעי' ל"ב). (ח) ומציינו באגדה בא הכתוב ולימד על סנהרב, ולימד על פרעה, לומר שאמרו רבותינו שיר והלל בשעת אכילת הפסח:

[שמו] (א) והקוראין צריכין שיהיו שלשה, (ב) כפי מה שמציינו במדרש שוחר טוב, כדי שיאמר אדם לשנים הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. ואומר הא לחמא עניא וכל האגדה, עד כאשר נשבע לאבותינו. (ג) ונוטלין כל אחד כוסו בידו, מפני שהן באין לפתוח בהלל ובשיר. (ד) ומציינו באגדה מפני מה אין אומרים שירה אלא על היין, שנאמר ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים, (שופטים ט' י"ג) אם אנשים משמח, אלהים כמה משמח, מלמד שאין אומרים שירה אלא על היין. ופותחין בהלל עד גאל ישראל, ומברכין כורא פרי הגפן, וישותין, ואין מברכין לאחריו על הגפן ועל פרי הגפן, מפני שהוא יין בתוך הסעודה, שהרי כבר קידש, ויין שבתוך המזון אין מברכין לאחריו. ונוטלין ידיהם ומברכין על נטילת ידים, מפני שהידים עסקניות הן, ומתוך שהוא רוצה לומר הלל ואגדה מסיר דעתו מן הנטילה. ומברך המוציא על השלימה, ואינו אוכל עד שיברך על הכצוע על אכילת מצה, ומחלק משתייה יחד, ואוכלין בהסיכה ונוטל חסא או מרור, ומברך על אכילת מרור ולא יפחות מכוית לכל אחד ואחד, (ה) שכן שנו רבותינו.

(ט) ומציינו באגדה בא הכתוב ולימד על סנהרב. הוא במדרש שריט מזמור א' אות כ' השרון שאמרתי שיר ורון לפניו, שני השיר יהיה לכם כליל התקדש חג א"ר יוחנן בשיר שמעון בן יוחננא בא הפסוק ללמד על של סנהרב ועל של פרעה והעירותיו שם בהערה רס"ז כי נמצא מפורש בירושלמי פסחים פ"ט ה"ג (דף ל"ו ע"ד) א"ר יוחנן בשם ריש בן יוחנן כתוב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ליל פסח ללמד על מפלתו של סנהרב ונמצא למד בסוגו, מה זה מעון הלל אף זה מעון הלל ועיין בבלי פסחים צ"ח ע"ב מובא בשמו אמר קרא השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, לילה המסודש לחג מעון חלל, לילה שאין מקודש לחג אין מעון חלל, וראיתי כי גם רש"י ישעי' ל' כ"ט הביא האגדה וסיים סדרם תהלים וכן הובא האגדה בפרדס סי' קל"ב (כ"ו ע"ד) ובמח"ו סי' ס"ט (צד 284).

[שמו] (ב) והקוראין צריכין שיהיו שלשה. הובא בפרדס סי' קל"ב ובמח"ו סי' ע' (צד 284) ובתאורה ח"ב סי' מ"ה. (ג) כפי מה שמציינו במדרש שוחר טוב. הוא במדרש תהלים מזמור קי"ג אות ג'. והעירותיו שם בהערה ה' מכאן אמרו חכמים אין חלל פחות משלשה בני אדם לכי אומר חלל לשנים והאומר אחד הרי כאן שלשה, מובא ברוקח הלכות פסח סי' רס"ג בשם השריט, ובאורי הלכות קי"ט סי' מ"ה, ובמנהגי הלכות פסח סי' צ"ד ובאבודרהם סדר חגה דף ע"ג ע"ג ובשבלי הלקט השלם ענין ר"ח סי' קע"ד, ובסדר פסח סי' רי"ח ובשבלי הלקט הקצר הלכות ברכות סי' מ"ה, והלכות פסח סי' מ"ה, והכלבו ה' פסח הביא וז"ל והר"ש ז"ל (כונתו לרשי ז"ל) כתב שצריך שיהיו שלשה כדי שיאמר האחד לשנים חודו כן מציינו במדרש שוחר טוב, וכן הביא הר"ש פסחים פרק ע"פ סי' ל"ב והמור אורח סי' תע"ט וכולם הביאו בשם השוחר טוב, ובעל האגדה הלכות ראש חודש הביא זה בשם שוחר טוב, וסיים והכי איתא בהגדת תהלים. חשב כי שרם לחוד והגדת תהלים לחוד, ועיין בשו"ע אורח סי' תרע"ט בכיאות הגר"א ז"ל. (ג) ונוטלין כל אחד כוסו בידו. בפרדס איתא וכשמגיע ללפיד נוטלין כל אחד ואחד כוסו. (ד) ומציינו באגדה מפני מה אין אומרים שירה אלא על היין. הוא בגמרא ברכות ל"ה ע"א. ה' שכן שנו רבותינו. אולי מוסב זה לססה, וצ"ל וכן שנו רבותינו וא"ל הן ירקות כו' והוא במשנה פסחים ל"ט ע"א.

[שפן] (א) ואלו הן ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח, (ב) בחזרת בעולשין בתמכא בחרחבינא, (ג) ומצטרפין לכזית, שהאוכל מכולן כזית מצטרפין לצאת בהם ידי חובתו, אע"פ שאינו מין אחד (שנאמר) [של] מרורים, (ד) ויוצאין בקלח שלהן בין לחין בין יבשין אבל בעלין אין יוצאין אלא בלחין, וישורה בחרוסת זכר לחסוח ולטיט, (ה) ושוקע משום קפא ואוכל.

[שפן] (א) ואינו צריך הסיבה באכילת מרור, אלא באכילת מצה ויין בלבד, מפני שמרור זכר לעבדות, אבל מצה ויין זכר לחירות, והסיבה היא דרך חירות, וכדין הוא שיהא מברך עכשיו בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור, אבל לכך מברכין על הירקות קודם, כדי שיתמחו התינוקות וישתמשו על אכילת הירקות קודם סעודה, שהרי אין רגילין לאכול ירקות עד לאחר סעודה, ומתוך כך הם שואלים מה נשתנה, ואי אפשר לברך על אכילת מרור קודם האגדה, לפי שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר ט' י"א). ותיקף למצה תהא ברכת מרור, ואכילת מצה אינו אלא לאחר הגדה, ולאחר שאוכל המרור חוזר ובוצע מן המצה השלישית, כדי לקיים מצוה בשלשתן, וכורכה בחזרת, ואוכל ומאכיל את כולם בלא ברכה זכר למקדש כהלל. ואחר כך יאכלו כולם כל צרכיהן, וכל אכילה שיש בה ברכה לא תהא פחותה מכוית. נמטרו מן הסעודה, כאדם הנפטר מחבירו, יאכל בנמר סעודה מצה הנבוצעת המונחת תחת המפה, שהיא זכר למצה הנאכלת עם הפסח, ושוב אינו רשאי לומר אפיקוני מתיקה לקינוח סעודה, מן ישכח ויפגין מעם מצה מפיו, שכשם שאינו אומר אפיקוני מיני מאכל לקינוח סעודה אחר אכילת הפסח, שלא להפקיע מעמו, כך אין מפטירין אחר המצה השמורה למצוה, שאין אומרים הביאו מיני מאכל בקינוח סעודה, (ב) ועל

[שפן] (ב) ואלו הן ירקות כו'. פסחים שם. (ג) בחזרת בעולשין בתמכא בחרחבינא. כ"ה במשנה שם. ובפרסם ס"י קליב הובא כך. בחזרת חסא ליטוגא. בנמרא שם מפרש חזרת חסא, ורש"י הביא שם על חסא ליטוגא ואח"כ הובא בפרסם בעולשין קרשפילא וכן במח"ו (צד 286) קרישפולא כן הביא רש"י בנמרא שם על מאמרם עולשין הינדיכי עשב שקורין קרישפילא. אולי צ"ל קרישפניא והוא המלה באיטליה Crespino האזענקאחל. עיין ערוך השלם ערך עלש ואח"כ הובא בפרסם בתמכא מרוביא וכן בנמרא שם ברש"י תמכא מרוביא, וכן בערוך ערך תמכא הביא ו"א מרוביו [Marrobio] לונגענקרוים ובמח"ו בשמות בתמכא מרוביא. עוד שם בפרסם בחרחבינא סב הנכרך סביב לדלל ודיילא ובמח"ו ודיילא. כן כתב רש"י בנמרא שם בחרחבינא אצוותא דדיקלא. סב הגדל ונכרך סביב לדלל שקורין ויוריילא אבל לדעת בעל ערוך השלם בערך אצוות צ"ל ודיילא והוא urille מ"י לזכר גפנים ובעל מרמא לשון הביא הוא המלה Betle בעטטעלקרוים או היא המלה vitilis בלשון רומי עיין שם. עוד שם בפרסם ובמרור אמרפילל והוא מרפין, ובמח"ו ובאמירפולא דהיא מופרין. וברש"י בנמרא ובמרור מריראמא אמירפוייל והוא מופרץ. הוא המלה amer-feuille ביטטערבלאטטם. והמלה מופרץ היא בלשון צרפת poivre או צ"ל מורפץ והוא המלה pourpier עיין מרמא לשון ועיין לעיל ס"י שע"ט הערה ב'. (ג) ומצטרפין לכזית. משנה שם ע"ש במירש"י. (ד) ויוצאין בקלח. עיין בנמרא שם ל"פ ע"ב. (ה) ושוקע משום קפא ואוכל. בנמרא פסחים קט"ז ע"ב האי חסא צריך לשקועה בחרוסת משום קפא ע"ש ברש"י וברש"ים ובתוס' ד"ה קפא וכערך ערך קט"ז מה שהביא בשם רב האי גאון והר"ח ורבינו גרשם ובשם אביו ר' יחיאל. **[שפן] (ב)** ואינו צריך הסיבה באכילת מרור. פרסם שם ס"י קליב ובמח"ו (צד 286). (ג) ועל ברחינו כו'. לפני זה נמצא בפרסם פירש ר' קלוגימוס איש רומי אף אתה אסור לו כו', ואין זה שייך לכאן ולא נמצא בכ"י ב' ובסדרים ובמח"ו רק מקומו הוא להלן בס"י שצ"א ע"ש הערה ב'.

כרחינו אנו מברכין על אכילת מצה קודם הסעודה אעפ"י שאינו לשם חובה, שאי אפשר לעכבה עד נמר סעודה, דלאחר שמיילא כרסו ממנה היאך יברך עליה. ואחר כך נוטלין ידיהם בלא ברכה שאינה אלא (ג) משום סכנה, ומוציין כוס שלישי לברכת המזון ומברך, וחוזר ומוציין כוס רביעי ואומר עליו את ההלל, וישתה ארבעתן בהסכבה, ויברך אחריהן על הגפן ועל פרי הגפן, חוץ מן הכוס שני שאין מברך עליו על הגפן, מפני שבא בתוך הסעודה שכבר קידש.

סדר ארבע כוסות.

[שפמ'] (א) ארבע כוסות הללו תקנו חכמים (ב) כנגד ארבעה לשונות גאולה הנאמרות בתורה, והוצאתי אתכם, והצלתי אתכם, וגאלתי אתכם, ולקחתי אתכם, כפרשת וארא אל אברהם (שמות ו' ו' ו'). (ג) ובין כוס ראשון לשני אם רצה לשחות ישתה, (ד) דחמרא מיגר גריר ליבא ואכיל ליה מצה לתאבון, אבל בין שלישי לרביעי לא ישתה, פן ישתכר ולא יגמור את ההלל, ואין לומר הלא משתכר הוא מחמת יין שבתוך הסעודה, (ה) שכך שנו רבותינו שבארץ ישראל, יין שבתוך המזון אינו משתכר, שלאחר המזון משתכר. והלל המצרי אומר על כוס רביעי, עד אמת ה' לעולם הללויה, ועונה הגדול וקורא הודו לה, וכל המקראות שלאחריו, ושאר הקראות אחר כל מקרא ומקרא אומרים הודו וגו' וחוזר וקורין כולן כאחד, מן המצור קראתי יה, עד זה השער לה' צדיקים יבואו בו, וממקרא זה ואילך כופל כל המקראות, לפי שכל מקרא ומקרא חשוב בפני עצמו כפרשה, מפני שנאמרו מן דוד וישי ואחיו ושמואל כשמשחו את דוד למלך, ודוד אמר מקרא אחד וישי השני, (ו) אחיו השלישי (ז) שמואל הרביעי וסימניך דיא"ש, חזרו וקראו אד"ש כשד"ך. ומקרא תשיעי ושנים עשר אמרו כולם, וכשמגיעים לאנא קורא הגדול לבדו אותן שני מקראות, וכופלין, והן עונין אחריו כל קריאה וקריאה, ומשם והלאה קוראין כולם כאחד עד מלך מהולל בתשבחות, ומברך בורא פרי הגפן, ושותה כוס רביעי, ואם יש שם חולה שצריך לשחות מוציין כוס חמישי, ואומר עליו הלל הגדול, הודו לאלהי האלהים, עד על נהרות בבל, עשרים ויששה כי לעולם חסדו, ושוב אומר ברכת השיר, שהוא יסוד תיקון אנשי כנסת הגדולה, נשמת כל חי וישתבת (ח) עד מלך אל חי עולמים:

(ג) משום סכנה. במח"ז שם איתא משום סכנת מלח, חיינו מלח סדומית.

[שפמ'] (ב) ארבע כוסות. הובא ג"כ בפרדס בס"י קליב (כ"ז ע"א) וכמח"ז צד 286

ובס' האורה ח"ב ס"י מ"ז ע"ש הערה א' ובאיסור וחיתר ס"י ל"ב. (ג) כנגד ארבעה לשונות גאולה. ירושלמי פסחים פ"י ח"א ב"ר פפ"ח אות ח'. (ד) ובין כוס ראשון לשני כו' עד והלל המצרי. נשטם בהאורה שם ונמצא לנכון בארה שם. (ז) דחמרא מיגר גריר. פסחים ק"ז ע"ב. (ח) שכך שנו רבותינו שבארץ ישראל. יש לתקן שנו רבותינו בתלמוד ירושלמי שבארץ ישראל. והוא בירושלמי פסחים פ"י ח"א. (ו) אחיו השלישי. עד כאן חסר בכ"א א' שנשטם דף שלם עיין לעיל ס"י שפ"ר הערה ח'. ומתחיל בכ"א ר' שמואל תרביעי, מלת ר"י הסגרתו וצ"ל ושמואל הרביעי. ועיין בגמרא פסחים ק"ט ע"א אודך אמר דור, אכן פאמי אמר ישי, סאת ה' אמרו אחיו, זה היום אמר שמואל. (ז) וסימניך דיא"ש. בגמרא שם דיא"ש אד"ש כשד"ך מאוד"ך סימן. (ח) עד מלך אל חי עולמים. בפרדס סיים ומברך בורא פרי הגפן ושותה, אם יצא להרכות בשבת הבורא או ביציאת מצרים כל הלילה תרשות בירו.

ואילו הן פירושי אנדה והוא במכילתא.

[שצג] (א) הרי אני כבן שבעים שנה, (ב) לא בן שבעים היה, אלא שקפצה עליו זקנה, שבשעה שנתמנה נשיא, (ג) כמו ששנינו במסכת ברכות אהדרו ליה תריסר חיזוריתא, ואותו יום עמד בן זומא ודרש, ימי חיך הימים, כל ימי חיך הלילות, ימי חיך היה לו לכתוב, כל למה לי, לרבות יציאת מצרים בלילות, פרשת ציצית שבקריאת שמע שכתוב בה יציאת מצרים, שלא היו נוהגין לומר בקריאת שמע של ערבית, לפי שאינה נוהגת אלא ביום, כדאמרינן (ד) במסכת ברכות פרק שני, במערכא אמרי הכי דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם אמת, והיינו דקאמר ר' אלעזר לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, ולא אמת ואמונה, דודאי היו הגילין לקרות קריאת שמע עם ברכות שלפניה ושל אחריה, לא זכיתי, לא נצחתי חכמים שתיאמר יציאת מצרים בלילות, שאני אומר אותה בלילות, והם חולקין עלי ולא יכולתי לנצחם בדבר זה לפי שהייתי יחיד והם רבים, ואין דבריו של יחיד במקום רבים, עד שדרשה בן זומא, עד שבא בן זומא ודרש פסוק זה כל ימי חיך, זכיתי נצחתי, (ה) כמו זכינהו לרבנן, (ו) מאן דזכי למלא, (ז) לשון מצוה היא.

[שצא] (א) כנגד ארבעה בנים דברה תורה, (א) מד' מקראות הכתובים בפרשה בד' מקומות, ובכולן אתה למד שלא דברה תורה אלא כנגד ד' בנים. חכם מה הוא אומר בסדר ואחזקן כתיב (דברים ו' כ') כי ישאלך בנך מחר לאמר, מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם הרי בנך חכם אמור שיודע לדבר לשאול בלשון נכונה, ואין כאן לומר הרי הוציא את עצמו מן הכלל דכתיב אתכם, דהא כתיב ה' אלהינו ומה אתכם, כלומר אתם שיצאתם ממצרים שהיה הדבר עליכם. (ב) וכן החכם שואל מה העדות החוקים והמשפטים כלומר למה אנו אוכלין החגיגה

[שצב] (ב) הרי אני כבן שבעים שנה. מה חובא מ' האגדה וכי' בכי' ב' ובס' הסדרים ובסמ"ז ע' 292. ובפרדס סי' קליב ובסמ"ז צד 286 ובס' האורה ח"ב סי' מ"ז אחר סיום המאמר שלפניו מס' שפיט בתחיל שם פעם אחת שכתב רבי ולא אכל מצה אפיקוסן כו' שכבר חובא לעיל סי' קליד. והא דא"ר אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה הוא לשון המשנה ברכות י"ב ע"ב. (ג) לא בן שבעים שנה היה. בגמרא ברכות כ"ח ע"א הרי אני כבן שבעים שנה ולא בן שבעים שנה ועיין ברש"י במשנה שם י"ב ע"ב. (ד) כמו ששנינו בס' ברכות אהדרו ליה תריסר חיזוריתא. בגמרא ברכות כ"ח ע"א אתרחש ליה ניסא ואהדרו ליה תמני סרי דרי חיזורתא פירש"י י"ח שורות של זקנה. ומצאתי בירושלמי ברכות פ"ד ח"א (דף ו' ע"ד) תלכו וסינו את ראביע בשיבת בן שש עשרה שנה ונתמלא כל ראשו שיבות. (ז) בס' ברכות פרק שני במערכא אמרו כו'. ברכות דף י"ד ע"ב ועיי' בפירש"י ד"ה צריך לומר אמת. ועיין שכלי חלקט השלם דף צ"ד ע"א בשם רבינו אפרים קלעי זצ"ל ומבואר כוונת המאמר. (ח) כמו זכינהו לרבנן. נדה נ"ב ע"ב ופירש"י שם זכנהו תשובה ניצחת השיבן. (ו) מאן דזכי למלא. סנהדרין ל"ט ע"א. ופירש"י דזכי למלא נצחו ומשתיקו בדבריו. (ז) לשון מצוה היא. כ"ה גס בכי' ב' ובסדרים וכו' שצ"ל לשון נצוח היא כדאיתא בסמ"ז ע' 292.

[שצא] (ב) מד' מקראות הכתובים בפרשה בד' מקומות. שמות י"ב כ"ז ח"א ו' וי"ג י"ד ודברים ו' כ'. (ג) וכן החכם שואל כו'. ובסוף סיום מס' ר' קלונימוס איש רומי. וזה חובא בפרדס בס' קליב (דף כ"ז ע"א) באמצע המאמר ואין שייכות למאמר הזה שם כלל כמו שהעירות לעיל בס' שפיט חזקה כ' וכן העבא בסמ"ז סי' צ"ה (צד 890). וראיתי בשכלי חלקט השלם סי' רי"ח (דף צ"ד ע"ב) הביא רבינו קלונימוס זצ"ל פירש כך היא תשאלה וכו' עיי'.

קדם [לפסח הלא הפסח עיקר אף אתה אמור לו כהלכות הפסח שלפניך אנו אוכלים ההנחה קדם] והפסח באחרונה שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, בנמר אכילה כשנפטירין מסעודתן אוכלין כזית מבשר פסח, כרי שיהא המעם פסח בפיו כל שעה ואחר שיאכל מבשר הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, כלומר אין רשאין ליסמר בדבר אחר מתוך סעודתו ולומר אפיקומן, כלומר הוציאו והביאו מינין של מאכל בקינות הסעודה, שלא להפקיע מעם פסח בפיו, לכך אנו אוכלין כזית מצה באחרונה, וזכר לפסח מקדש, (ג) ובהריא גרסינן התם כשם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, כך אין מפטירין אחר המצה אפיקומן, שצריך שיהא מעם המצה בפיו, כמעטו של פסח. (ד) ד"א אפיקומן לשון יוני, כלום שום דבר, (ה) והכי גרסינן אין מפטירין, ולא גרסינן ואין מפטירין, מפי ר' קלונימוס איש רומי:

[שצנב] רשע מה הוא אומר, בבא אל פרעה (שמות י"ב כ"ו) והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם. לכם ולא לו, הרי כבן רשע האומר שהוא מתכוין להוציא את עצמו מן הכלל, לכם הוא העבודה ולא לו, הקהה את שיניו, כמו ושיני בני תקהינה (ירמ' ל"א כ"ח), כלומר הכעים עליו, ואמור לו כנגדך דברה תורה, בעבור זה עשה ד' לי בצאתי מצרים, אני יצאתי אבל רשע כמותך לא היה יוצא וננאל. הם מה הוא אומר שאינו לא חכם ולא רשע אלא תלמיד שאינו חכם לשאול מה העדות החוקים והמשפטים לפרש ולשאול על כל דבר ודבר אלא מה זאת. ושאנו יודע לשאול את פתח לו, פתח ס'ך לאלם (משלי ל"א ח), שנאמר והגדת לבנך (שמות י"ג ח'), דרוש לו באגדה ופרסם לו הנם. יכול שהוא חייב לדרוש משנכנס ראש חודש ניסן, ת"ל ביום ההוא (שם שם) יום נאולה, יכול יהא חייב לדרוש מבעוד יום ביום י"ד הואיל ונאמר כאן היום ת"ל בעבור זה (שם שם):

[שצנב] כנגד ד' בני דברה תורה, באפי נפשיה קאי, ואינו סמוך למה שכתוב למעלה כנגד ארבעה בני דברה תורה אלא שרוצה לדרוש קדם לכן ברוך שנתן תורה לישראל, ואח"כ אמר כנגד ארבעה בני, לפי שאינו מענינו שלמעלה הימנו. [שצנב] וירד מצרימה אנוס על פי הדבור. אנוס היה יעקב אבינו שבאנוס ירד לשם על פי הדיבור של הקב"ה, שאמר לו לרדת מצרימה, על פי גזירתו ירד לשם וירד משמע בעל כרחו, מדלא כתיב ויצא. הדיבור לשון מקרא הוא, כמו והדיבר אין בהם (ירמ' ה' י"ג), ויגר, לשון ללך ולעזר בעלמא ולא קבוע ויושב. ויהי שם לטו גדול ועצום, מלמד שהיו ישראל מצויינין שם, נאספו כולם במקום אחד בעיר אחת, שלא נתפזרו בערים, גדול ועצום כמה שנאמר כולא קרא קא דריש מן

(ג) ובהריא גרסינן כו'. עיין פסחים ק"ט ע"ב וברש"י וברש"ם. (ד) ד"א אפיקומן לשון יוני כלום שום דבר. עיין ערוך השלם ערך אפיקומן שהאריך לכאור המלה, והביא גם דברי חפרים וגרסא כי ר' קלונימוס איש רומי שאב דבריו בתוראת המלה מחערק, ע"ש שכתב מ"י לשון כלום כלומר אין עושין סילוק לאכילה ממיני מנדים ובפרסם שם ד"א בלשון וין אפיקומן כלומר שום דבר אבל הלשון בלתי טוב. (ס) וחכי גרסינן אין מפטירין ולא גרסינן ואין מפטירין. בפרסם אין מפטירין גרסינן ולא חובא יותר ובעל ערוך השלם שם כאשר הביא בשם חפרים ד"א בלשון וין אפיקומן כלומר שום דבר תבוא ג"כ אין מפטירין גרסינן. כאילו הוא מוסב למעלה, ובאמת תוא מאמר בפני עצמו. (ו) מפי ר' קלונימוס איש רומי. עיין במבוא.

ויהי שם לפני גדול דרשי' מלמד שהיו ישראל מצויינין שם, לשון ציון, זו פרישות דרך ארץ, שהפרישו]ם מנשותיהם שלא לשמש, ואת עמלינו אלו הבנים, שהם עמל האדם ומעשה ידיו, זו הרוהק זהו תוכן לבנים, ועברתי והכיתי מעוטי ניהור. (א) [אמרו כשירד רבין העולמים אינו מסדר האגדה ואינו במכילתא עם כל שאר דברי] האגדה הכתובין על המקרא ארמי אובר אבי, ואותו הק"ו האומר הלא שריו ועבדיו היו מקיפין כדי שלא ימצא צער בנוסו ואתה מלך וכו' אמו מי איכא צער קמי קודשא בריך הוא והבנים הוד והדר וגו', לפיכך אינו עיקר ואין רבי נוהג לאמרו, ועוד דההוא [בבא] דאמרו כשירד מספקת בסדרא של מקרא שהתחיל וכא לה לדרוש ויוציאו ה' אלהינו ממצרים, ומסלי' בינתים בדברים אחרים שאינם מן הדרשה ואחר כך חוזר לסדר ודורש הפסוק ישבירו כדקתני ביד חזקה זה הדבר לפיכך רבוי דברים הוא]. ובמורא גדול שנגלה הגדול, וכן במורא תרגומא בחזיונא רבא, ומהו המראה הגדול זה גילוי שכינה, שנגלה וגראה להם לישראל במצרים, וכן הוא אומר במצרים לעיניך (דברים ד' ל"ד), אלמא [מורא לשון ראייה]. במצרים נאמר אצבע, ובמכות שלקו על הים נאמר יד, שיש בה חמישה אצבעות, חן לכל אצבע ואצבע עשר מכות, הרי שלקו על הים חמישים מכות: וכשמגיע לומר מצה זו ומרור זה, מניח ידו עליהם, לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, לא את אבותינו נאל הקבי"ה בלבד, הרי אנו בעצמינו ככלל כל הנפים שעשה לאבותינו שאנחנו בעצמינו יצאנו משם, שאם לא יצאו הם, עדיין היינו במצרים:

שלמה בר יצחק.

[שצח] והילכתא אסור לצייר המצה בפסח, כדי שלא יבא לידי חימוץ
ואם ציירה מותר לאכול. (א) אין אופין פת מרובה ביום טוב של פסח, ובית הילל מתירין, הואיל וכשהפת נאפת יפה מותר, (ב) כדאמרין בביצה ממלאה אישה וכו', (ג) וכשהתנור מלא והפת מרובה קרובים זה לזה מתחממים זה מזה ונאפת יפה וטורח הצריך הוא, אבל היכא דלא צריך כלל כגון פעמים ושלשה פעמים ביום אסילו בית הלל מורים דאסור. לחם האפוי בתנור קרוי לחם ושאיין אפוי בתנור וכו', ואף מן העיסה שלהם אין צריך להפריש חלה דכתיב ראשית עריסותיכם (במדבר ט"ו כ') (ד) בעיסה העשויה ללחם, אבל זה הוי כמו עיסת כלבים, דאמרין בעלמא דמטורה ועוד רוב פעמים אין בהם כדי שיעור חיוב חלה, (ה) מפורש בקונטרס רבינו חננאל סוגיא דשמעתא סלקא אין קרוי לחם אלא האפוי בתנור, אבל מעשה אילסם פסור מן החלה, ואין אדם יוצא ידי חובתו בפסח, ואין מברכין עליהם המוציא לחם, ותן לבך למסקנא דשמעתא דפרך לר' יוחנן מהא, וחכמים אומרים עשאו בתנור חייבין, באילסם פסורין, (ו) ומתוך ר' יוחנן תנאי הוא ודחקהו לא דכולי עלמא [מעשה אילסם]

[שצד] ב אמרו כשירד רבון העולמים. חוספתי כי נשכמם במעוה ונמצא בכ"י ב' וכן בבחי' צד 293.

[שצד] ב אין אופין פת מרובה ביום טוב של פסח ובית מתירין. ביצה כ"ב ע"ב ובפסחים ל"ז ע"א איתא פת עבה ועיש בפריש'י. (ג) כדאמרין בביצה ממלאה אישה כו'. ביצה י"ז ע"א. (ג) וכשהתנור מלא כו'. עיין בפריש'י שם. (ד) בעיסה עשויה ללחם כו'. עד ועוד רוב פעמים ליתא בכ"י ב' ובסדרים. (ה) מפורש בקונטרס רבינו חננאל סוגיא דשמעתא סלקא אין קרוי לחם. פסחים ל"ז ע"ב ועיש כל הסוגיא. (ו) ומתוך ר' יוחנן. שם שם.

פטורין, ותו דסמך טעמא דר' יהודה אקרא (ז) ואמרין בירושלמי מודה ר' יהודה באלסם על ידי משקה, למדנו דמיליתא שקורין איייל"ש ישמטגין אותה בשמן באלסם, וחלת המסרת שעושין אותה עונה באלסם ומטגנין אותה בשמן כעין קרשפלי"ש, ומוליא"תא של נבינה סרשר"ש שמבשלין אותה במים וורמשייל"ש שמבשלין בקדירה כל אלו על ידי משקה של שמן או של מים נעשים, ומודה ר' יוחנן בכל אילו שפטורין, אבל זה אינו נראה לי. סריקין שקורין אובליא"ש אחת עבות ואחת רכות חייבות, הרתחה ולבסוף חיברו הרב"ק הוא זה ומודה ר' שמעון בן לקיש שחייבות הואיל ואינן נעשים על ידי משקה, אין נראה לרבי שסריקין שעושין מקמח ומים ומעשה רך דפטורין מן החלה שאין זה עיסה:

[שצו] (א) אסור לשרות מורסין בפסח לתרגולת, אבל חולטין אותו על האש ברותחין כשירותו המים, אבל לא במים פושרין אפילו על האש כדי שלא תתחמץ. האסוי שביש(ו)לו כו' מצה משנאסת אינה כאה לחימוץ אע"פ שמבשלה: [שצו] (א) דלף שנפל על הקמח (ב) על ידי טיף טיף, אפילו כל היום כולו מותר, ואם נח הדלף ביתנים במקום השרייה הדלף אסור והשאר מותר, (ג) ותיקא (ד) הוא כמו שתיתא, במיא ובמילחא אסור, במשחא ומילחא שרי, משום דמי פירות אין מחמצין, אבל מים מחמצין, וכן מי שעורים שמרתחין ומטילין לתוכו שעורים בין במי עיסה והיינו קמח על גבי רותחין, בין בחליטה דהיינו רותחין על גבי קמח הכל אסור בזמן הזה, (ה) כך אמר רבינו הגאון זצ"ל, (ו) לא ליחלוט אינשי תרתי חיטי כהרי הדדי דילמא אולא חדא (ז) ויתבא בצדיא דחבירתה, הילכך ליכא למעכד תבשיל של חיטין בימי פסח. אפילו ברותחין, אבל כל מיני קמניות מותר לבשל, דלא אשכחן דמחמצין אלא חיטה ושעורה, (ח) והא דאמרין המקדש בחיטי קורדינייתא אין חוששין לקידושין, והא דאמרין אין ליחלוט אינש תרתי חיטי כהרי הדדי, אמר לן רבי אע"ג דלא נתבקעו אסורות דלא מצרכינן ביקוע אלא לשערי, (אבל דלא למינכרא ביקוע דידהו ואסורי) (ט) אבל חיטי כיון דאית בהו צדיא לא מינכרא בקיעא

(ז) ואמרין בירושלמי מודה ר' יהודה באלסם ע"י משקה. בירושלמי חלה פ"א ה"ה (דף מ"ז ע"ד) איתא א"ר יוחנן ובלבד ע"י משקה והירושלמי הובא גם בתוס' פסחים ל"ז ע"ב ד"ה רבלי עלמא מעשה אילסם פטורים, וע"ש סה שהביא בשם ר"ת וכן הובא הירושלמי ברא"ש פסחים פ"ב סוף ס"י מ"ז ועיין באהבת ציון וירושלים לתרתי"ג הר"ב ראמנר חלה צד 109 שהאריך בזה.

[שצו] (ב) אסור לשרות מורסין כו'. עיין משנה פסחים ל"ט ע"ב.

[שצו] (ב) דלף שנפל על הקמח. גמרא פסחים ל"ט ע"ב. וכל הסימן הזה חסר בכ"י ב' ונמצא לנכון בס' הסדרים. (ג) ע"י טיף טיף. בגמרא שם והוא דעבר טיף טיף פורשי שנופלין טיפה אחר טיפה סמוך ותיכף ואין שהות ביניהם. (ג) ותיקא כו'. גמרא שם. פ"י רש"י ותיקא סאכל קמח. (ד) הוא כמו שתיתא. הוא כפי חר"ה בפסחים שם ותיקא דהוא כגון שתיתא דעביר במשחא ובמילחא ובקמחא שרי, פ"י כי השמן מי פירות הוא ובי פירות אין מחמצין ע"כ. ובגמרא פסחים ותיקא שרי והתניא ותיקא אסור לא קשיא הא דעבדיה במשחא ומילחא הא דעבדיה במיא ומילחא. (ה) כך אמר רבינו הגאון זצ"ל. וכ"ה בס' הסדרים. (ו) לא ליחלוט אינשי תרתי חוטי. פסחים ל"ט ע"ב. (ז) ויתבא בצדיא דחבירתה. ובס' הסדרים ויתבא בצדיא דחבירתה. ובגמרא פסחים שם מ' ע"א ויתבא בצדיא דחבירתה, ופ"י רש"י בצדיא דחבירתה בסדק של חבירתה. (ח) והא דאמרין המקדש בחיטי קורדינייתא. פסחים ז' ע"א. (ט) אבל חיטי כיון דאית בתו צדיא. עיין לעיל תערת ד'.

דידה ואסירי, (י) אין הלכה כר' יוסי והכא דצמית להו נאסרין כשיעור שרגילין לתת להתקע (יא) והא דעביד שמואל עובדא נתבקעו ממש לא סמכינן עלה, רבינו חננאל, (יב) והדר אמר רבא מותר ללנות חיסין (יג) כגון שרירין, אבל לא שעורין, (יד) כרקתני ברייתא אין לותתין את השעורין וכו'.

[שצח] (א) האילפס והקדירה שהעביר מרותחין מעל האש לא יתן לתוכן תכלין דכלי ראשון מבשל, מהא רישא יש לדקק שאם שפך מרותחין האילפס על התכלין דשרי, דחשיב ליה כלי שני בנסילתו מכלי ראשון על התכלין, ומיכן אני מתיר בדעבד במליגת העוף היכא דשפך מים ורותחין על העוף המונח בכלי שני שעל גבי הקרקע, משום דלא תיקשי דיוקא דסיפא לדיוקא דרישא, דקתני סיפא אבל גוהן הוא לתוך הקערה ריקנית את התכלין, או לתוך התמחוי, ואחר כך ישפוך עליהם ורותחין, וכ"ש ישפוך הרותחין בקערה שמותר לתת לתוכה תכלין, ומיהו בכל הענין מותר, (ב) ר' יהודה אומר לכל הוא נוהן, (ג) בס' כירה (ד) דארישא קאי ולקולא, (ה) דקתני התם בהריא ר' יהודה אומר לכל אילפסין הוא נוהן ולכל הקדירות הרותחות חוץ מדבר (ו) שיש בו ציר, וסבירא ליה דכלי ראשון שהעבירו מן האור מרותח אינו מבשל, (ז) רבינו שמואל.

[שצט] (א) רב פפ' שרי בי ריש גלותא למיטח [קדירה] בחסיס, (ב) חסיס פ' בערוך קמח של עדשים, ואינו מין דגן ואינו מחמיצין והאי דאיכסר רבא משום פריצתא דעבד דלא ליתו למיעבד הכי בקימחא דאבישנא דחיש', (ג) ותניא לעיל אין מולולין את הקדירות, (ד) ואמר מר זוטרא נמי לעיל לא נימח אינש קידרא בקידרא דאבישנא וכו', (ה) ודקתני במתנית' אין שורין את המורמן אבל חולטין דוקא

(י) אין הלכה כר' יוסי. גמרא שם מ' ע"א. (יט) ותא דעביד שמואל עובדא כר'. גמרא שם. (יז) והדר אמר רבא. גמרא שם. (יח) כגון שרירין. בגמרא שם אמילו חיסין דשרירי לא ילותת ופ' רשיי דשרירין פ' קשים. (יד) כרקתני ברייתא אין לותתין את השעורין. גמרא שם. [שצח] (ב) האילפס והקדירה. פסחים מ' ע"ב ומשנה שבת מ"ב ע"א ובגמרא פסחים שם שהעביר מרותחין, וכתב רשיי שהעביר מעל האור. מרותחין. ערב שבת ע"ב חשיכה. ומכאן נמצא גם בכ"ז ב'. (ג) ר' יהודה אומר. גמרא שם, ובמשנה שבת שם. (ג) בספק כירה. הוא בשבת מ"ב ע"ב. (ד) דארישא קאי ולקולא. גמרא שם ועין שם בפירש". (ט) דקתני התם בהריא ר' יהודה אומר. גמרא שם. (ו) שיש בו ציר. בגמרא שיש בו חומץ וציר, וכן הוא לנכון בכתב יד ב' ובס' הסדרים. (ז) רבינו שמואל. כן הוא גם בס' הסדרים. ואולי חנוכה להרשב"ם. ובכ"ז ב' חסרים המלות "רבינו שמואל" וכן חסר שם מ' שצ"ט ומתחיל באמצע ס' ת' מן אמר רבא חילכתא ושם הובא אמר רב.

[שצט] (ב) רב פפי שרי בי ריש גלותא. פסחים מ' ע"ב. ולפינו הגי' רב פפי שרי לית לבורדקי דבי ריש גלותא ופ' רשיי לבורדקאי נחתומין, וגם הערוך בערך חסס לא הביא חמלה לבורדקאי ובערך בורדק הביא הגי' לבורדקי ופ' נחתומים חסבשלים, והגאון הריב' בגמרא פסחים שם הביא גי' הערוך לבורדקי, יש לתקן בדבריו גי' הערוך לבורדקי. (ג) חסיס פ' בערוך קמח של עדשים. כן הוא בערוך ערך חסס בשם יש מפרשים ופ' הערוך הובא גם בתוס' פסחים שם ובראש פסחים פ"ב ס' כ"ח ועיי' בקרבן נתנאל. (ג) ותניא לעיל אין מולולין את הקדירות. בס' הסדרים נשמש סאסר שלם. ואולי צ"ל אין מולולין את הקדירות. פסחים מ' ע"ב. (ז) ואמר מר זוטרא לא נימח אינש קידרא בקידרא דאבישנא. שם ל"ט ע"ב, וצ"ל בקמחא במקום בקידרא. (ט) ודקתני במתנית' אין שורין. משנה שם ל"ט ע"ב.

סדור רשי

מורסין דעייילי ביה מ'א, אבל ק'מחא דלא עיילי בה שטיר אסור (ו) ולשון הערוך עיקר, (ז) דלא ליפלוג מדמר זוטרא דאמר לעיל, רבינו שמואל: (ח) וגם זה פסק רבינו שמואל ב' כל שעה גבי הנאה הנאה לו לאדם בעל כרחו דאיכא דאמר דעיקר היא דהא ללשון ראשון מקשינן לקמן אליבא דרבא דאינו עיקר, והכי הילכתא איפשר לילך בדרך אחר דלא קא מכין ליהנות שרי, דהא מוקמינן (ט) הילכתא כ' שמעון במסכת שבת ונכון דאיכא איסורא וודאי, דהא מודה ר' שמעון בפסקי רישא ואל ימות לא איפשר ולא קא מכין כל שכן דשרי ובכל שאר ענינים אסור ליהנות מדבר איסור: [ת] פס'. (א) ש ת ק ר' יהודה, דאע"ג דשתק קיימא לן כוותיה, (ב) דסתם לן תנא כ' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה, דאי לאו הילכתא כוותיה (ג) מאי אתא לאשמעינן תלמודא דאמר סתם לן מר כ' יהודה, אלא ודאי הלכה כ' יהודה. והילכתא אנן האירנא משעת בריקה מבטלינן כפה (ד) משום דאמר הבדוק צריך שיבטל כפה ומכריזין על ביעור חמץ ואכלינן כל ד' שעות ולא יותר, דהא לעיל פסקינן הילכתא ובשש שרפינן כ' יהודה ואע"ג דהך שריפה אינה אלא מדרבנן ומדאורייתא כביטול פה סגי להו, מיהו (ה) כל דתיקון רבנן בעין דאורייתא תיקון, ועוד בעינן למיעבד מצוה מן המוכרח, ומדאורייתא כשאין ביטול כפה הרי ביעורו בשריפה כ' יהודה דקיימא לן כוותיה אע"ג דאשתיק (ו) דהא אמרינן לקמן ב' כל שעה גבי ר' יהושע דאישתק לר' אליעזר בברייתא ואיהדר ליה במתניתא, הכא נמי איהדר ליה ר' יהודה במכילתא אחריתי והכי אית לן למימר מדסתם לן תנא למימר כוותיה והלכה כסתם משנה (ז) אמר רבא הילכתא וכו' מכאן יש להוכיח שכל איסורין שבתורה במינו במשהו, דאע"ג דקיימא לן הלכה כ' יוחנן גבי רב ושמואל, והכא חזינא דלית הילכתא כוותיה, (ח) והכא אמר ר' יוחנן בהדיא דבחמץ אפילו מין במינו מותר בששים, ורבא קבע הילכתא כרב ודלא כ' יוחנן ולכל שאר איסורין הכי נמי ואותו משהו אם מעט לסגס הוא אף מין במינו מותר כגון קדירה שאינה בת יומא וכן הוכיח רבינו שמואל בתוספתא במסכת ע"ז שלא בזמנו ושלא במינו כולן שווין שמואל, (ט) וכן פסק רבינו שלמה מ"כ דכל איסורין שבתורה מין במינו במשהו, דלא שני ליה בין חמץ לשאר איסורין, אלא בהא מילתא דגורנין שלא במינו אסור במינו, ודקיימא לן דכל איסורין שבתורה בששים לרבי יוחנן שלא במינו הוא (י) בשחיטת חולין ב' גיד הנשה אמור רבנן בקפילא ואמור רבנן במעטא ואמור רבנן בששים וכו', ומפרש התם

(ו) ולשון הערוך עיקר. הכוונה שפי' חסיסי הוא קטן עדשים הוא עיקר ולא כרש"י שפי' חסיסי קטחא דאבישונא דלא ליפלוג דאמר זוטרא דאמר למיסחי קידרא בקטחא דאבישונא. (ז) דלא ליפלוג מדמר זוטרא דאמר לעיל. בס' הסדרים דלא מפליג דאמר אסור. (ח) וגם זה פסק רבינו שמואל ב' כל שעה. פסחים כ"ח ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה לא אפשר. (ט) הילכתא כ' שמעון במס' שבת. עיין בתוס' פסחים שם. [ת] (א) שתק ר' יהודה. פסחים כ"ח ע"א. (ב) דסתם לן תנא כ' יהודה. תמורה ל"ג ע"ב עיין תוס' פסחים כ"ז ע"ב ד"ה אין. (ג) מאי אתא לאשמעינן תלמודא דאמר סתם לן מר כריא. תמורה ל"ד ע"א. (ד) משום דאמר הבדוק צריך שיבטל כפה. פסחים ו' ע"ב. (ה) כל דתיקון רבנן בעין דאורייתא תיקון. שם ל' ע"ב. (ו) דהא אמרינן לקמן ב' כל שעה. צ"ל אלו עוברין דף מ"ח ע"א. (ז) אמר רבא הילכתא. פסחים ל' ע"א. (ח) והכא אמר ר' יוחנן. שם כ"ט ע"ב. (ט) וכן פסק רבינו שלמה. עיין רש"י פסחים ל' ע"א ד"ה אמר רבא ובתוס' שם ד"ה אמר רבא. (י) בשחיטת חולין פ' גיד הנשה. חולין דף צ"ז ע"א.

רבין במינו ובין שלא במינו הוא היכא דליכא למיקם אטעמא וליכא קסילא בששים לר' יוחנן הוא רלא שני ליה בין במינו לשלא במינו, אבל אנן סבירא לן כרסס רבא הכא כרב דאמר במינו במשהו ושלא במינו בנותן מעס דלא פליגי הכא רב ושמואל אלא דמר נזר בחמץ בפסח שלא במינו אטו מינו ומר לא נזר אבל בהך תרוויהו מודים (דבעינן) [דבמינו] במשהו. (יא) יצחק: (יב) הני מילי דאיתיה בעיניה לחמץ שעבר עליו הפסח אבל על ידי תערובות אפילו במינו לא קנים ולא אסר ליה אבל לכתחילה אסור להשהות כדתנן באלו עוברין בפסח וכו' (יג) ואפילו רבנן דסליגי עליה דר' אלעזר ואמרי על עירובו כולא כלום, איסורא מיהא איכא.

(יד) ואני יצחק חפשי בספק אלו עוברין ולא מצאתי דאמרי רבנן דאיסורא איכא אלא על עירובו כולא כלום אמרי. ונראה לי דאפילו איסורא ליכא הואיל דקיימא לן כר' שמעון דלאחר הפסח מותר ולא קנים אלא במינו, (טו) ועוד דקאמר תלמודא בהדיא לידרוש להו אי לאו משום דאתרא דרב הוה ואי אסורא איכא במידי אחרינא היכי מצי למידרש, אלא ודאי גלי לן בקדירות והוא הדין למיני אחרינא דליכא איסורא בעין. (טז) וגם מדברי רבי' שלמה יש ראייה קצת דקאמר בקדירות תרי מעמי, חד מעמא מיהא איכא משום דקיימא לן כר' שמעון דתערובתו לאחר זמנו מותר, ומותר לכתחילה משמע, והילכתא קדירות בפסח לא ישרבו, כרסס רבא לעיל, דעל ידי תערובתו לא נזר.

מצאתי ה' רבינו חננאל (יז) ההוא תנורא דמחור בשמן, אסר רבה בר אבהו (יח) למיפא בההוא תנורא, אע"פ דמסיק ליה, דילמא אתי למיכל בההוא סת חלב, אבל אם מחו הפת עצמו, דבהא לא מעי אינשי למיכליה בכותח, וכן נמי אם נתנו על גבי הפת חתיכות שמינות ומשוקעות קצת בתוכו בדרך שרגילין לעשות וודאי מותר, (יט) דכל מילתא דמיכבד (כ) כדאמרי' לקמן כמלא עינא דתורא שרי ללוש בחלב, (כא) והא דתניא אין לשין אותה עיסה בחלב כו', משום דלא מינכרא מילתא. (כב) יצחק:

(כג) והילכתא אידי וכו' כלומר דהדר מעיילי לברולייהו נמי ברותחין לאחר שליכנו באור לפי שאדם חס על סכינו ואינו רוצה ללכנו באור כל כך עד שתשיר קליפתו ועוד דסמך לקתא משתבח ללכנו באור ומגעילו ברותחין כדי שלא יתקלקל קתו לכך חזר ומגעילו ברותחין [ותרתי בעי ללכנו באור ומגעילו ברותחין] לפי שהסבין סעמים שמחתך בו בשיר כשהוא באש או מהפך על הנחלים כדי לבשל מכל צדדיה

(ס) יצחק. הוא ר' יצחק ב"ר דודבולו עיין מבוא ובמבוא לס' האורח 77, 78. (י) הני מילי דאית בעיניה וכו'. פסחים ל' ע"א. (יג) ואפילו רבנן דפליגי. שם ס"ג ע"א. (יד) ואני יצחק. עיין הערת י"א. (טו) ועוד דקאמר תלמודא בהדיא. שם ל' ע"א. (טז) וגם מדברי רבינו שלמה יש ראייה קצת. שם ל' ע"א ד"ח אסר רב. (יז) התנא תנורא דמחור בשמן. פסחים ל' ע"א. (יט) למיפא בהתנא תנורא אע"פ דמסיק ליה. לפיכך למיכלי לריפתא אפי' במילתא לעולם ומירשי' לעולם אפי' חזר והוסק, וכפ' רבינו חננאל למס' פסחים ודמס' פאריז תרכ"ח חגי' למיפא כ"י, וע"ש בהנחות סהרי' שמעון ז"ל. (יט) דכל מילתא דמיכבד. צ"ל דמיכבד שרי. (כ) כדאמרינן לקמן כמלא עינא דתורא שרי. שם ל' ע"א ולפנינו כעין תורא, ע"י שם בפי' רבינו חננאל ודבריו סותרין למ"ש פה. (כא) והא דתניא אין לשין אותה עיסה בחלב. פסחים שם ולפנינו אין לשין תעיסה. (כג) יצחק. עיין לעיל הערת י"א. (כד) והילכתא אידי ואידי כו'. פסחים ל' ע"ב אידי ואידי ברותחין. וע"ש בפירשי' ובתוס' ד"ח והלכתא.

ובולע מחמת האור והגעלה מיהא [מהני] להשתמש בו בדבר שלא על ידי האור אפילו לא ליבנו כגון להשתמש בו חמץ והכי מוכח בע"ז דמה שבולע מחמת האור ומגעילו ואינו מלבנו יזהר שלא להשתמש בו על ידי האור (כד) כדתיא בתוספתא דע"ז דצריך ליבון באור דתיא הסכינן והשפורין והאסכלאות מלבנן באור והן טהורין. הרי דצריך ליבון באור ובזאת יזהרו מי שאינן מלבנן שלא ישתמשו בהן באור:

מפי הרב הגדול רבינו חננאל נזרק, וכן הורה ודרש להביא רבינו יצחק הלוי ללכנו באור היטב ולהסיר הברזל מקתו וקתייהו בשינא כל זה הענין, ולדידן נראה כלשון הקונטרס והילכתא דאמר לחלוק אדלעיל אתא ותלמודא הוא דקאמר ליה והא דתיא הסכינן מלבנן באור (כה) מוקי ומפרש בירושלמי בסכינן ארוכין שצולין בהן בשר שעיקר תשמישו באור, וראה לדבר דדומיא דשפור קתני, ולפי דברי תלמוד ירושלמי בכל סכינן אפילו דגוי אין צריך ליבון כי אם באותן ארוכין, דאפילו בתלמוד שלנו מצינו חילוק בין כלי שנבלע בו איסור לכלי שנבלע בו חמץ. (כו) כדאמרין בשילחי ע"ז, החם איסור בלע, הכי היתרא בלע, ואי נמי מקשית סוף סוף כי פליט איסורא קא פליט מצית למימר כי החם דליתא לאיסורא בעין, ורב אישי דקאמר החם הכי. מגעילן ברותחין ובכלי ראשון אבל קערה גדולה שאין נותנין אותה לתוך אילפס רותח (ז) אין צריך להגעיל אלא ברותחין ובכלי שני מגעיל. (זו) מפי רבינו שמואל. מפליטת הכלי שנותנין ברותחין מפליט(ת) האיסור, אבל אם משליך רותחין על כלים חלישה מקרי, וקערות נמי מגעילין ברותחין, שפעמים בולעת מכלי ראשון, שהרי מכסין בהן את התבשיל באילפס כדי שיתבשל מהרה, והמגעיל אין צריך ליתן מים תחילה בגדול להגעיל ויתן מים שניים, אלא בלא שום הגעלת הגדול יגעיל לתוכו כלים קטנים, ויזהר שלא תנוח הורה הגדולה לפי שחזרין ונבלעין לתוכה, והקטנים אע"פ שנגעלו זה אחר זה בולן טהורין, לפי שכל זמן שהמים רותחין אין כלי שבתוכו בולע אלא פולט, ולאחר הגעלת קטנים רב האי ורב הילאי ורבינו שלמה אומרים אין צריך לחזור ולהגעיל, ובלבד שישליך המים מתוכה כשהן רותחין שלא יצטננו בתוכה סמוך להשלכה ותחזור ותבלע, וצריך להיות שם כלי גדול של צונן כשמוציא כלים מן הרתיחה, וידיוח לתוכה. (כח) ואני שמעתי משום רבינו שמואל שאין צריך לזרוק מים קרים להרית אחר הגעלה, שהרי כשהיא רותחת היא פולטת גיעולה בתוך החמין ואפילו חזרה ובלעה מימיה ואין כאן איסור, שהרי חמץ אין בהם משום גיעול, (כט) דתיא במס' ע"ז ונותן טעם לפגם הוא. דשיעי ולא בלעי ואפילו בכלי חרס.

[תא] (א) וזה אשר פסק הרב ר' יעקב ב"ר מאיר זצ"ל (ב) אמר רבא אמר רבנן בששים, ומפרש רבא בששים מין במינו דליכא למיקם אטעמא, אי נמי (מדקאמר

(ד) כדתיא בתוספתא דע"ז. פרק ט'. כס) מוקי ומפרש בירושלמי. ע"ז פ"ה ה"ח, ועיין בתוס' ע"ז ע"ב ד"ה אסור. (ו) כדאמרין בשילחי ע"ז. דף ע"ז ע"א. (ח) מפי רבינו שמואל. הוא הרשב"ם. (כ) ואני שמעתי משום רבינו שמואל. הוא דברי ר' יצחק בר דורבלו ורבינו שמואל הוא חרשב"ם ז"ל. (כט) דתיא במס' ע"ז. ע"ז ע"א ועי"ש בתוס' ד"ה מכאן.

[תא] (ב) וזה אשר פסק הרב ר' יעקב ב"ר מאיר זצ"ל. הוא ר"ת והכוונה בספרו ס' הישר ס' שפיג. ובכ"ז ב' מהסודר נמצא כל התוספתא החיה אחר ה' שמחת תורה ואין זה שייך כלל להדינים הטובאים שם רק הוא תוספתא ועיין סבא לס' התורה צד 76. (ג) אמר רבא אמר רבנן וכו'. הולין ע"ז סע"א וכן מתחלת התשובה בס' הישר שם.

בין] בשאינו מינו וליכא קפילא בששים. (ג) מדקאמר רבא (בין במינו) מין במינו דליכא למיקם אטעמא בששים, שמע מינה הילכתא היא דאי אסרת הכי אורחיה דרבא למיכלל מילי (ושינוה) [ושימה] איתמר (ד) כמו חמש מידות ככלי חרש, (ה) וגם שלש מידות בקפן, (ו) אע"ג דאיכא בהנהו דלאו הילכתא (ז) לפי פירוש שפרשוה בנימין, הבא ודאי הילכתא היא (דהא) דהוה ליה למימר מין בשאינו מינו וליכא קפילא בששים, אלא מדקאמר רבא מין במינו דליכא למיקם אטעמא שמע מינה רבא כר' יוחנן (ח) [וריש לקיש סבירא ליה, וק"ל רב ושמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ושמואל] ליה לר' יוחנן (ט) דאמר כל איסורי שבתורה (י) מין במינו בין שלא במינו כנותן מעם חוץ ממבבל ויין נסך (יא) [אע"ג דלא אמר ר' יוחנן חוץ ממבבל ויין נסך] ותרומה מכל מקום שמעינן ליה לר' יוחנן דבתרומה נמי מין במינו אית ליה (יב) דאמר ר' יוחנן שתי כוסות [אחת] של חולין ואחת של תרומה שמגזין ואחר כך עירבן [פליק את מינו] וכו', מכלל דבתרומה נמי כמו מכל ואינו במל במינו, (יג) וחד מעמא ואמרין כעלייתו כך איסורו גבי תרומה נמי כהיתרא כך איסורא דחיטה אחת פוטרת את הכרי (יד) בשיליה ע"י, ודרבא עדיפא מדר' יוחנן, ואילו ר' יוחנן חמץ בפסח כשאר איסורין חשיב ליה (טו) בפרק כל שעה ורבא פוסק בחמץ בפסח כרב במשהו ולא מטעמיה דרב אלא מטעמא דנפשיה משום חומרא דחמץ בפסח דהא דפסק תלמודא דמילתיה דרב דבחמץ בפסח שלא במינו אמו במינו גזר מתוך דוחק קושיא הוצרך לתרץ כך דגירסא הכי איתא גבי מילתיה דרב חמץ בפסח שלא במינו (טז) [במשהו, והאמר רבא] כל איסורין שבתורה במינן במשהו שלא במינן כנותן מעם, ומשני רב גזר בפסח שלא במינו] אמו במינו (גזר), ומתוך כך פירש גם דברי שמואל ור' יוחנן, וכך הגירסא בפסחים קדמונים, אלא שרבינו שלמה הגיה רב לשמיעה, ואינו כן ואפילו לפי גרסתו איתא שמעתא שפיר, ור' יהושע בן לוי דהילכתא כוותיה (ד) אפילו גבי ר' יוחנן כדסמך פר"ח (יז) וגם בהלכות פסוקות פוסק הלכה כר' יהושע בן לוי בכל מקום לגבי חבירו פוסק כל איסורין שבתורה בששים ומתם התלמוד יליף לה מזורע בשילה דהוי מין במינו ועלה קיימי אבוי ורבא דהא הותר הבא מכלל איסור וכו', ומדכייל ר' יהושע בן לוי ולא קמיפלגי כרב דאמר כל איסורי שבתורה במינן וכו', שמע מינה ר' יהושע בן לוי בין במינו בין שלא במינו (יח) [קאי דאפילו ר' יוחנן דפי' בין במינו ובין בשאינו מינו] כנותן מעם משום

(ג) מדקאמר רבא בין במינו. חסלות בין במינו הסגרתו וצ"ל מדקאמר רבא מין במינו וכו' בס' הישר. (ד) כמו חמש מידות בכלי חרש. שבת צ"ח ע"ב. (ס) וגם שלש מידות בקפן. גימין ס"ה ע"א. ובס' הישר הגי' וגבי שלש מידות בקפן. (ו) אע"ג דאיכא בהנהו דלאו הילכתא. בס' הישר אע"ג דאיכא מהנהו דלא כהלכתא. (ז) לפי פ' שפרשוה בנימין. שם ס"ה ע"א. (ח) וריש לקיש כר. הוספתי כמו שהוא בס' הישר. (ט) דאמר כל איסורי שבתורה וכו'. ע"ז ע"ג ע"ב. (י) מין במינו. צ"ל בין במינו. (יא) אע"ג דלא אמר ר' יוחנן חוץ ממבבל ויין נסך. הוספתי כמו שהוא בס' הישר שם. (יב) דאמר ר' יוחנן שתי כוסות. ע"ז שם. (יג) וחד מעמא ואמרין כעלייתו וכו'. צ"ל דחד מעמא הוא וכי חיבא ואמרין גבי מכל מיס ואמרין כעלייתו וכו' כמו שהוא לנכון בס' הישר. (יד) בשיליה ע"י. שם שם. (טו) בפרק כל שעה. פסחים כ"ט ע"ב. (טז) במשהו כר. הוספתי כמו שהוא בס' הישר. (יז) וגם בהלכות פסוקות פוסק הלכה. בס' הישר שם וגם בהלכות חזיונות, יש לתקן פסוקות. (יח) קאי כר'. הוספתי כמו שהוא לנכון בס' הישר.

סדור רשי

דקאי אדרב, וגם להתציא מן הכלל מכל ויין נסך, וראייה לדבריו היא (יט) דאיפלני אביי ורבא דמר אמר בטר שטא אזלינן, (כ) [ומר אמר בטר טעמא אזלינן] גבי חטירא דחמי חמירי דשערי, וגבי חלא דחמרא וחלא דשיכרא, ולא איפלני במילי אחריני (כא) משום דאלו (שני) דברים בלבד הוי להו מין במינו במשהו, דהיינו מכל או יין נסך או תרומה דבהא אפילו ר' יוחנן מודה דרבא בפירוש סבירא ליה כו' יוחנן, אלא שמוסף חמץ בפסח כדפרישית לעיל, ואם תאמר לדברי רבא כי תניא [חזן מטבל ויין נסך מ"ש] לא תנא חזן מטבל ויין נסך וחמץ בפסח [תריץ משום דלא מיתני ליה דחמץ בפסח] אפילו שלא במינו במשהו מה שאין כן במכל ויין נסך, ועוד ראייה לדבריו מדברי ר' אליעזר בן יעקב, (כב) דאמר בפירקא דעריבתא בשחיטת קדישים גבי חרסן של זב וזבה, (כג) דמין במינו בטל, וקיימא לן משנת דר' אליעזר בן יעקב קב ונקי כו' סתם תלמודא קאי כוותיה, (כד) ובשיליה מסכת ביצה אמר ר' אושעיא גבי ר' אבא דאמר מי שנתערבו לו קב חטים כו' שפיר עבד ואחר כך מאי שנא חטים משעורין דלא אמרינן מין בשאינו מינו בטל חטים בחטים נהי גמי דלר' יהודה לא בטיל לרבנן בטל מכלל דהכי הילכתא ולהכי אחיבו עליה (כה) דאע"ג דר' יהודה איירי הא מכלל דרישא רבנן מכל מקום רבנן בההיא משנה לא אסרי מין במינו (כו) דבמנחות בחקומץ וזמא כדמפרש ר' יוחנן טעמא דר' יהודה דאין דם מטבל דם מפני שהוא מין במינו, ומותיב עלה סמנתינן דזו בלילתה עבה, וזו בלילתה רכה, והן בליעות זו מזו, ור' יהודה קאמר לה, ומשני רבא קסבר ר' יהודה מין במינו דבר אחר אבל לא סבר לה רבא כוותיה אלא גבי מכל ויין נסך ותרומה, כדפרישית וכו' סתם התלמוד אחר ר' יוחנן הולך דפסק הכי (כז) בשיליה ע"ז דאביי ורבא דקיימי כוותיה. וכן הלכה, (כח) וכן הו' נהגין חכמי גרובנא. ועוד יש מהם שאין שומעין לפסק רבינו שלמה שפוסק במשהו, והלכות גדולות של אספספא פוסק בחתיכה בנותן טעם בזמן שמכירה, ומילתא דרבנן דאמור רבנן בששים מייתי ליה לפסק הלכה ולא מישתמיט לכולהו לפסוק מין במינו במשהו, רק בחמץ בפסח לבדו, ואפילו שלא במינו בזמנו ומכל ויין נסך ותרומה, וכן הלכה. ועל טבל קשה לי ההיא דאמרינן (כט) בגדרים בהנודר מן הירק כל שיש לו מתירין כגון הטבל כו' לא נתנו בו חכמים שיעור, ותו אמרינן גבי מעשר שני (ל) בבבא מציעא דאינו בטל ברוב הואיל ויש לו מתירין, מכל גמי אמאי

(יט) דאיפלני אביי ורבא. ע"ז מ"ז ע"א. (כ) ומר אמר כו'. חוספתי וכ"ה בס' הישר.
(כא) משום דאלו דברים בלבד. כצ"ל ומלת "שני" מיותרת וליהא בס' הישר. (כב) דאמר בפירקא דעריבתא בשחיטת קדישים. הוא בזכחים פירק כל תוכחים שנתערכו דף ע"ט רע"ב ובס' הישר איתא דאמר בס' מנחות דשחיטת קדישים, יש לחזק בס' זכחים. (כג) דמין במינו בטל וקציל משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי. עיין בחוס' וזכחים שם ד"ה ר' אליעזר בן יעקב ואמר שחביאו סכאן ראי' לר"ה דמין במינו בטיל דק"ל משנת ר' אבא בן יעקב קב ונקי. (כד) דבשיליה מס' ביצה. תמו דף ל"ח ע"ב. (כה) דאע"ג דרי' איירי הא מכלל דרישא רבנן מ"ס רבנן בחתיא משנה לא אסרי מין במינו. צ"ל אע"ג דרי' איירי התם מכלל דרישא רבנן מ"ס רבנן התם לא איירי מין במינו, ועיין חוס' חולין צ"ז ע"א ד"ה אמר רבא ובס' הישר הדברים משובשים ומעורבבים. (כו) דבמנחות בחקומץ וזמא כדמפרש ר"י. צ"ל ובמנחות בחקומץ וזמא כד מפרש ר"י, ותמו דף כ"ב ע"ב. (כז) בשיליה ע"ז. דף ע"ג ע"ב. (כח) וכן היו נוהגין חכמי גרובנא. בס' הישר תני וכן היו נוהגין חכמי אפריקא. (כט) בגדרים בהנודר מן הירק דף נ"ה ע"א. (ל) בבבא מציעא. דף נ"ג ע"א.

באל אפילו שלא במינו, ונראה לי כי היכי דמוקטת (*ל) בבבא מציעא במעשר שני שאינו שזה פרוטה בטל ברוב, ונגזר דלית ליה מעות הראשונות טבל הכי נמי כגון דלית ליה טבל בר חיובא דליפרשיה מהאי ובהדיא פוסק בהלכות גדולות בהלכות חמץ בפסח מין במינו בששים לבד מחמץ פסח במין שלא במינו וטבל ויין נסך גמינו. ובשאלות דר' אחאי בפרשת צו את אהרן פוסק בכל איסורין שבתורה אפילו בחמץ בפסח, בר מטבל ויין נסך, ובתשובות הגאונים בתשובות דרב יהודאי גאון כתוב כן טוב שאילו מקשה איסורין במינו מהו, והשיב בששים מדאמרינן גבי חמץ במשהו, ישמע מינה בשאר איסורין בששים.

ורבינו שלמה במסכת ע"ז פסק כבולה מסכתא מין במינו בששים בשמעתא דבתר שמא אזלינן ופסק דאין הלכה כן, אלא כל איסורין שבתורה אפילו במינו בששים לפי שהוא סבור אכולהו מילי קאי, ולא היא, אלא כמו שפירשתי למעלה, וגם בשיליה ע"ז פסק כמו כן, ואשר הווקתה לכל אלו ראיות (לא) לפי שפירשתי לפי דעתי ופסקתי לפי הנראה וחברו עלי [חבירי] כתרגומין של בית בוקא, ואחר כך חיפשתי ובקשתי אלה ומצאתי ולא על פיהם דנתי בתחילה, כי הדבר ששום למבינים ותו בעינא דאימא מילתא ומסתפינא מחברייא דאפילו חמץ בפסח נראה לי בששים כר' יוחנן (לב) ועיקר דשמעתא גירסא ופי' הכי אמר רב.

[תב] (א) אחד כניסן הוא פסח, הוא שבועה עשר בתמו, הוא תשעה באב (ב) וסימנך השביעיני במרוצים הרווני לענה (איכה ג' מ"ו): (ג) בשבועה עשר בתמו מתפללין סליחות, (ד) בעניין חמשה דברים שאירעו לאבותינו ב"ז בתמו, נשתברו הלוחות, (ניטל) [ובוטל] התמיד, והובקעה העיר, ושרף אפוסטמוס את התורה, והעמיד צלם בהיכל, וקדמונים פיימו בעניינם:

[תג] (א) שבת שלאחר י"ז בתמו מסטירין דברי ירמיהו, ומצמצמין, נודעין ומוסיפין, (ב) ומתקנין הפרשיות, (ג) כדי שתהא נקראת פרשת תחילת

*ל) בבבא מציעא. שם שם. (ל) לפי שפירשתי לפי דעתי ופסקתי לפי הנראה. בס' הישר במעות לפי סברת ופסקת לפי הנראה. (נ) ועיקר דשמעתא גירסא ופי' הכי אמר רב. ככאן הוא הסיום בכ"י שלפנינו, אבל בס' הישר נמצא כל המאמר בשלימות עד וצור ישראל יעמידנו על האמת ויריכנו בדרך הישרה. וכן בכ"י ב' נמצא כל הסיום ואין פסק שנשפט דף שלם בכ"י א' ונשלם בסוף הדף הכי אמר רב וכל השאר חסר ולא השלמתי כי נמצא הסיום בס' הישר בס' שפ"ג דף ל"ט ע"א.

[תב] (א) אחר בניסן הוא פסח. ר"ל היום מתשבע אשר חל בו ר"ח ניסן בזה היום הוא פסח. וזה נמצא גם בכ"י ב' אחר תוספת מן פסח ר"ח. וכן הובא בסחורו ופי' סי' ר"ס (צד 222). (ג) וסימנך כו'. אחר זה נמצא בטח"ז שם תוספת ורשום ת' (ר"ל תוספות) ובסוף ע"כ ת'. וחובא שם והרב ר' אליקים נתן סימן טובהק בסוברים שלא ימציא אדם בהם ורשום שמו בראשי החרוים אליקים הלוי חוק. והוא היה חסיו של הראב"ן. עיין סכא לסי' האורה צד 96. (ג) בשבועה עשר בתמו מתפללין סליחות כו'. הובא במח"ז סי' רס"א (צד 228) אחר התוספת. (ד) בעניין חמשה דברים שאירעו לאבותינו ב"ז בתמו. תענית כ"ז ע"א. ועיין ירושלמי תענית פ"ד ה"ה אית תני הועמד צלם בהיכל מאן דאמר הועמד צלמו של מנשה. מאן דאמר העמיד צלמו של אפוסטמוס, ובגמרא בבלי שם איתא לפנינו והעמידו ויש לתקן והעמיד ועיין ברש"י שם. [תג] (א) שבת שלאחר י"ז בתמו. הובא ג"כ בכ"י ב' ובטח"ז צד 228. (ג) ומתקנין הפרשיות. מה חסר וצ"ל ומתקנין הפרשיות, ומחברין, או מסורין הפרשיות" כמו שהוא בטח"ז. ובכ"י ב' ומתקנין הפרשיות ומחברין ומסורין הפרשיות. (ג) כדי שתהא נקראת פרשת תחילת

סדר רשי

הספר שהוא אלה הדברים לשבת שלפני תשעה באב, כדי שיקראו בתורה איכה אישא לבדי, ומסמירין בחזון ישעיהו איכה היתה לוונה, ובשבת של אחר תשעה באב קורין ואתחנן (ד) כאותו סימן צומן וצלו:

[תד] (א) ואלו הן סימני הסמירות משבעה עשר בתמוז עד סוף האזינו, (ב) ד'יש' נ'יע' אר'ק' ש'ד'ש'. דברי ירמיהו, שמעו דבר ה', חזון ישעיהו, נחמו נחמו, ותאמר ציון, עניה סוערה, אנכי אנכי, רני עקרה, קומי אורי, שובה ישראל, דרשו ה', שוש אשיש בה'. (ג) בשבת שלפני ראש השנה מסמירין שובה ישראל, ובשבת שבין ראש השנה ליום הכפורים (ד) מסמירין דרשו ה' בהמצא, ואם יש שבת בין יום הכפורים לסוכות (ה) מסמירין להאזינו שוש אשיש, ויש שמסמירין וידבר דוד לה', עד מגדול ישועות מלכו, (ו) ואין מדלגין ממנה כלום, וכן נוהגין במגנצא, שירה לשירה, וכשמסמירין שובה ישראל [אומר] כולה עד ופושעים יכשלו בם, ומתחילין כיואל, ומסמירין עד סוף הספר ולא יבושו עמי לעולם, וכשמסמירין עניה סוערה ולפי שאין בה אלא שנים עשר סוקים מתחילין יתירים דרשו ה' בהמצא שבאותו הענין, [ומסיימים] ההפסדה במקרא זה ושם עולם אתן לו אשר לא

הספר שהוא אלה הדברים לשבת שלפני ת"ב. כ"ה גם במח"ו אבל בכ"י ב' נשמט כל זה עד כדי שיקראו בתורה איכה אישא לבדי, וחשמים המעתיק מן כדי עד כדי. (ד) כאותו סימן צומן וצלו. כ"ה גם בכ"י ב' אבל במח"ו שם באותו סימן קומן וצלו וחסימן הוא פקד ופסח מנו ועצרו צומן וצלו קומן ותקעו.

[תד] (ב) ואלו הן סימני הסמירות. הובא בפרדס סי' י"א ובמח"ו סי' רס"ב (צד 228). (ג) ד'ש' נ'יע' אר'ק' ש'ד'ש'. הוא הסימן מן י"ב הסמירות שקודם ושלפני ת"ב ונקבעו להלכה מאת הקדמונים כפי שהן מסודרות בפסיקתא דרב כחנא. ובפרדס סי' כ' הובא בשם ר' משולם ברי משה (ענין סבא ל' האורה צד 104) שהשיב לאחיו ר' נחמי' אותן הסמירות שפוסק רב כחנא (ר"ל בפסיקתא דרבי) נמנו וגמרו שלא להתחיל בהפסדות אחרות עכ"ל וכן מצאתי בארזי ה' קריאת ד' פרשיות סי' שצ"ב ובה' ר"ה סי' תס"ד ובמדרכי פ"ד דמגילה שהביאו כן בשמו, כמו שהבאתי במבוא להפסיקתא סי' ה' אות ד' ודברי רש"י בפרדס סי' י"א שהביא מיז בתמוז עד סוף החומש ד'ש' נ'יע' אר'ק' ש'ד'ש' הבאתי שם במבוא אות ר'. וזהו לפנינו בסדר שלו. וכן הבאתי שם אות ד' את מחזור ויטרי. וכן תראה בארחות חיים ה' קריאת ס"ת אות ס"ד כתב סדר הסמירות שקורין מפניכם עד חג הסוכות סימן ד'ש' נ'יע' אר'ק' ש'ד'ש' כו' דהיינו איתא בפסיקתא וכן רבינו נסים באלפסי מגילה פ"ג הביא מסמירין שמעו לפי שאנו נוהגים ע"פ הפסיקתא (כ). גם ברא"ש מגילה פ"ד סי' י' כתב בסדר הסמירות הסמירות במדרש פסיקתא. גם המנהיג ה' תענית סי' י"ז הביא בשם מגילת סתרים שנינו בפסיקתא (הבאתי במבוא להפסיקתא שם סי' כ"ז). ועיין באבודרס סדר הפרשיות דף צ"ב ע"ד (הבאתי שם סי' כ"ז) ובכלבו ה' קה"ת סי' כ' (הבאתי שם סי' כ"ה) אגודה מגילה סי' מ"ו (הבאתי שם סי' ל') ומס"ג עשין י"ם ותוס' מגילה ל"א ע"ב ובארזי ח"ב סי' שצ"ד. (ג) בשבת שלפני ר"ה מסמירין שובה ישראל. כ"ה לנכון גם בכ"י ב' ובמח"ו אבל בפרדס סי' י"א נשמט זה שהשמים המעתיק או חסרפים מן שובה ישראל עד שובה ישראל. (ד) מסמירין דרשו ה' בהמצא. במח"ו נוסף על שהיה מצוי אף ליחידים כדאמרין פ"ק דריה [דף י"ח ע"א] דרמינן קראי אחדדי כתיב מי כה' אלהינו בכל קוראנו אליו. וכתוב דרשו ה' בהמצא, ומשנינן כאן ביחיד כאן בצבור, ובענין, ויחיד איסחא, ומשנינן בעשרה ימים שבין ר"ה ליר"כ ע"כ. וזה הוסף בעל מחזור ויטרי על לשון הסדר. (ס) מסמירין להאזינו שוש אשיש. במח"ו נוסף על שנעשית סעיל צדקה שנפחלו ענותיהם. וזה ליתא גם בפרדס. (ו) ואין מדלגין ממנה כלום וכן נוהגין במגנצא שירה לשירה. וכ"ה בכ"י ב', ובמח"ו ואין מדלגין ממנה כלום וכן נוהגין במגנצא

יכרת, (ז) ובמקומות אחרים מפטירין לפני ראש השנה שוש אשיש בם אתם נצבים, וכשפפטירין אותה מפטירין שובה ישראל ותקעו שופר בציון וה' נתן קולו לפני חילו וכו', ובין ראש השנה ליום הכפורים ובשבת של אחר יום הכפורים מפטירין וידבר דוד, ולכך עושין מן הפטורות סימן לפי שאין משנין אותן מסדרן וכמו שאנו אומרים אותן בשנה זו, כך אומרים אותן בשנה אחרת. (ח) שלש הפטורות הראשונות (ט) שהן דברי תוכחות, אומרים אותן משכעה עשר בתמוז עד ט' באב, (י) שיש ביניהם שלש שבתות ככל שנה ושנה, והאחרונות שכולם נחמה, אומרים אותן מט' באב עד יום הכפורים, כך דרך מנחמין לחם מעט מעט, והאומר לנחרב נחמה יותר מדאי (כגון) [דומה כמו שאומר] למחור על הפתחים למחר תהיה מלך, אינו מאמין, שנאמר ולא שמעו אל משה מקוצר רוח וגו' (שמות ו' ט') לפיכך תחילה נחמו, ותאמר ציון, כלומר אע"פ שנחרבת אל תאמרי נעזבתי, ואחר כך עניה סוערה, (יא) לפיכך הקדימהו לאנכי אנכי הוא מנחמכם, מאחר שנחמה בחסדיו הרבים שוב אינו קורא לה לא נחמה, ועד עכשיו ניחמו הנביאים, (יב) מכאן ואילך ניחמה הקב"ה בעצמו, ואחר שקבלה תנחומין פוסק לה כמה טובות וגדולה, רני עקרה, קומי אורי, (יג) שוש אשיש: [תה] (א) וכך נמצא בתלמוד ירושלמי אמר מר הני נשי דידן דלא שתו חמרא משכעה עשר בתמוז עד ט' באב מנהגא היא, ורוב הגאונים שבלותיר נהגו שלא לאכול בשר ושלא לשחות יין משנכנס אב עד ט' באב, וערב ט' באב סת במלח ומים, ויש שמקדימין משכעה עשר בתמוז לנהוג כן, (ב) והגאון ר' יצחק בר יהודה היה אוכל ערב ט' באב ביצה אחת בלבד עניין אבלות, וסמך לנהוגים כך שלא לאכול בשר ושלא לשחות יין קודם ט' באב:

והכל אחר, ובפרסם חסדים המלות „ואין מדלגין מסנה כלום וכן נותגין בסגנצא." (ז) ובמקומות אחרים כר עד מפטירין וידבר דוד. ליתא בפרסם ובמחזיו ונמצא גם בכ"י ב'. (ח) שלש הפטורות הראשונות שהן דברי תוכחות. כ"ה לנכון גם בכ"י ב' ובמחזיו. אבל בפרסם שם בפעות שלש הפטורות ראשונות שאין אומר דברי תוכחות, צ"ל שהן דברי תוכחות. (ט) שהן דברי תוכחות. במחזיו נוסף כדי להוכיח את ישראל כאשר חוכיתום חנכיאם על ירושלים. (י) שיש ביניהם שלש שבתות. בפרסם בפעות שהם ביניהם. (יא) לפיכך הקדימהו לאנכי אנכי הוא כנחמכם. בפרסם בפעות הקדימות אנכי אנכי, צ"ל לאנכי אנכי. (יב) מכאן ואילך ניחמה הקב"ה בעצמו. בכ"י ב' נחמה המקום, ובמחזיו מכאן ואילך הוא כנחמה, ובפרסם מכאן ואילך הוא. והציג הסריל ברפוס ווארשו טי' כוכב לחורות כי בלתי סובן ויש לתקן תוא מנחמה. (יג) שוש אשיש. אחר חסודם הוזה נמצא במחזיו (צד 224) תוספת ורשום ת' (תוספות) ומתחיל וזה סידור רית ובסוף כתוב כך העתקתי הסדר מכתב יד רבינו ר' יוסף בר שמואל טוב עלם וכן הורה רבינו יעקב, העתקתי מכתובת חרב שמשון מפלאירח. ועיין אודותיו במבוא להרש"ה דל במחזיו צד 64. [תה] (ב) וכך נמצא בתלמוד ירושלמי אמר מר הני נשי דידן כו'. וכ"ה בכ"י ב' ובפרסם טי' ק"ס ובמחזור וויטרי צד 225, ובכ"י ב' במקום אמר מר הובא אמרו. וכן הובא הירושלמי בכלל ח' ת"ב טי' ס"ב (דף ס"ז רע"ד ברפוס ויניציא) והוא הירושלמי פסחים פ"ד ח"א ותענית פ"א ה"ו ולפנינו הגי' א"ר ועירא נשייא דנהגו דלא לישתייא מן דאב עליל מנחה, שבו פסקא אבן שתיה, מ"ס השתות יחרסון, והגי' שלפנינו ובפרסם לא נמצא לפנינו הירושלמי ועיין טה שכתב בעל קרבן העדה בשו"י קרבן פסחים שם, ובסור או"ח טי' תקנ"א הביא הירושלמי, ועיין אבודרהם שהביא הירושלמי בשם רב האי, ועיין בסריכ"ה ח' ת"ב (בסוף סס' תענית) טי' ר"ל"ג שהביא הירושלמי וחביא ויש גורסים למשתי חמרא כו'. (ג) והגאון ר' יצחק בר יהודה. וכ"ה במחזיו שם ובשבלי הלקס טי' רס"ה, ובפרסם שם והגאון ר' יצחק וחסרים המלות „בר' יהודה" ותוא ח"י רבו של רשיי דל עיין אודותיו במבוא.

[תו] בתשעה באב כך הוא הסדר. (א) ערב תשעה באב במנחה מקדימין לבית הכנסת ומתחילין תפילת המנחה, ואין נוטלין על פניהם, ויוצאין מבית הכנסת ואוכלין ושותין מבעוד יום וסעודה המפסיק בה ערב ט' באב לא ישב על השלחן, אלא על גבי קרקע כאכל, (ב) לא יאכל אלא פת במלח ומים במשורה, ויש פרושין אוכלין ביצה אחת לבדה מין מאכל שאין לה סה, (ג) כגון ר' יצחק בר יהודה שאכל ביצה בערב ט' באב, (ד) והיה סומך על ר' יהודה בר עילאי דאמרו עליו שהיה יושב בין תנור לכירים, ואוכל ביצה אחת ושותה קיתון של מים ומפסיק. ולערב שורה מסה במים ומנגבה למחר מקנה בה ידיו לנקיון ומעבירה על פניו לנהורא, ולא מושיט אצבעו במים משום תענוג, (ה) כי אתא רב מרי אמר רב ערב ט' באב מביאין לו לר' יהושע בן לוי מטפחת ושורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובים, ולמחר מקנה בה ידיו פניו ורגליו, אבל יום הכפורים דאסור לו סחיטה אין שורין כלל, ומטב להושיט אצבעו במים לשם ניקיון ובהכי לא הוי תענוג, (ו) תני זעירי בר חמא ערב יום הכפורים הוי מביאין לו מטפחת נגובה ומקנה בה פניו ידיו ורגליו שהיו שרויין במים של רחיצה, למחר מעבירה על גבי עיניו ואינו חושש, סחיטה ליכא, [דגובה הוייא, תענוג ליכא] משום מיעוט מים דשריא ידיו דעיילי לגווה כי מעבירה על גבי עיניו למחר הא קא מנגבי, ליכא אלא רטיבה בעלמא:

[תו*] (א) לאחר תפילת ערבית קורא שליח צבור איכה וקנות לעגמת נפש ציבור, ואי קרו כוליה לא הוי עיגום, ואינו אלא כקורא בתורה הוי, וחזור על זכור ה' מה היה לנו כל פסוק לעצמו כמתאונן מוסיף אוי אוי, והציבור עונין אחריו אחר כל פסוק ופסוק זכור ה' מה היה לנו [ומפסק] ואתה ה' לעולם תשב עד סוף הספר ואמר שליח ציבור והציבור כולם כאחד, ואינו מוסיף אוי מפסק זה ואילך, ושוב אומר קנות לשברון לב ועגמת נפש, ואחרי כן יעמוד לסדר קדושה להיפטר מתוכה ומתחיל ואתה קדוש, (ב) ואינו אומר ואני זאת בריתי, שנראה כמקיים ברית על הקינה, ועוד לא ימוש מסיד לא שייך למימר בו ביום, לפי שהכל בטלים בו, ובאבל (צריך) [שרין] למימר, אסגם אבל אסור בתורה, המנחמין מישריא שרו, ואומר קדיש, ואינו משלימו והולכין לבתיהן ולא נותנין שלום זה לזה אלא כנופים (ג) וכאבלים פונה איש איש לו בלא דבר:

[תו] (ב) ערב תיב. כ"ה גם בכ"ז ב' ובסחיז סי' רס"ד (צד 226). (ג) לא יאכל אלא פת במלח ומים במשורה. בסחיז ג"י אחרת ולא יאכל בשר ולא ישחה יין ולא שני תבשילין, ויש פרושים שמונעין מכל ליפתא אלא פת ומלח ומים במשורה, ויש פרושים אוכלין ביצה אחת. (ג) כגון ר' יצחק בר יהודה. עיין לעיל סי' תיח אות ב'. ובסחיז שם אחריו המלות כגון ר' יצחק בר יהודה נמצא תוספת ורשום ת' ומתחלת ובקונטרס לותר מצאחי כו' ובסוף רשום ת' ר"ל עד כאן תוספות ואח"כ מתחיל אמרו עליו על ר' יהודה בר עילאי שהיה יושב בין תנור לכירים כו'. (ד) והיה סומך על ר' יהודה בר עילאי דאמרו עליו כו'. עיין תענית ל' ע"א ויומא ע"ח ע"א וברשי שם ועיין ברייתא יומא פרק יום הכפורים וברא"ש שם סי' ד. (ס) כי אחי רב מרי אמר רב. בגמרא יומא שם כי אתא רבה בר מרי אמר. ועיין ברייתא וברא"ש שם. (ו) תני זעירי בר חמא. עיין בגמרא יומא שם זעירא בר חמא אושפיזינן דרבי אמי ורבי אסי כו' ומשנה שם תני' מסת שלפנינו.

[תו*] (ב) לאחר תפילת ערבית כו'. מוכא גם בסחיז צד 226. (ג) ואינו אומר ואני זאת בריתי. לפני זה נמצא בסחיז ואינו אומר ובא לציון גואל לפי שאין גאולה בלילה. וזה ליתא גם בכ"ז ב'. (ג) וכאבלים פונה איש איש לו בלא דבר. כ"ה גם בכ"ז ב'. אבל

[תז] (א) למחר ג' ל'ין ספר תורה במקומו, שלא למעט בכבודו, וקורין כי תוליד בנים כהן ולו, וישראל שהוא שלישי מפיטיר אסף אסיפס, וישיב ספר תורה למקומו ויגמור תהלה, ולמנצח, (ב) ובא לציון, [ואומרים] ואתה קדוש וסדר קדושה וקדיש שלם, (ג) וכרינוס אין אומרים למנצח ולא תתקבל, ויושב לקינות לעגמת נפש הציבור חכרון אבל, שוב עוסקין הכל באיוב וכדברים הרעים שבידמיהו, ובכל מקום חלמירי חכמים במלים מלימודם, ולא ילך אדם וימיל בשוק כיוצא לשוט, הרי תורה במלה, מתוך שנקראת משמחי לב, ומי יקל ראשו ליהנות במיולים, אלא לעיין במילי דעינומא דברי כבושין ומורך לבב (ד) לשדל להכנע מתוכם:

[תח] (א) למנחה קורין ויחל, ומפיטיר דרשו, כשאר תעניות, (ב) ומתפללין נחם בבונה ירושלים, (ג) וערבית ושחרית מתפלל השליח [ציבור] ענינו בין גואל לרופא והיחיד בשומע תפלה, ויש שסורשים מבשר ויין גם כלילה הזה לאחר התענית, משום אנינות הלב ותוקפו של צום, ועוד (ד) דאמר ר' יוחנן בן זכאי אי הואי התם הוה קבענא ליה בעשירי, דעיקר שריפה בדריה הוה, שכן לערב הציבור בו את האש ושרף לילו של עשירי ויומו, אמרו לו אתחולי פורענותא מיהא בתשעה הוה:

[תמ] (א) ובשבת שחל ט' באב בתוכה אסור לספר ולכנס, בין מלפניו בין מלאחריו ואפילו לכנס ולהניח, אלא בחמישי לאחריו התירו מפני כבוד השבת, (ב) אמר שמואל [אין תענית ציבור בכבל אלא תשעה באב בלבד], אפילו עוברתא

במחצית מנחה איש לביתו בלא דבר, ואחר זה נמצא במחצית הוספה ורשום ת' (ר"ל הוספה) והיא תשבת שהשיבו קהל רומי על שירת חים דחיינו ויושע, ובסוף כתוב ע"כ ת'.

[תז] (ב) למחר גוללין ספר תורה במקומו. הובא במחצית סי' רס"ו (צד 227). (ג) ובא לציון. במחצית כתוב אחר זה ומדלג ואני זאת בריתי מפני שכפרו בתורה. ת' ואירע להם מה שאירע להם. ת' (ג) וכרינוס אין אומרים למנצח ולא תתקבל. כ"ה גם בכ"י ב' וחסר במחצית. (ד) לשדל להכנע מתוכם. בכ"י ב' לישא ולהכנע מתוכם. ובמחצית לשדל בהם להכניע מתורה ותוראת לשדל לזרז מלשון השתדל להיות איש (אבות ט"ב מ"ה) ונכון ג' כי ב' וצ"ל לשוח ולהכנע מתוכה ונדרף עם כנע שפי' כפוף.

[תח] (ב) למנחה קורין ויחל. הובא במחצית צד 227. (ג) ומתפללין נחם בבונה ירושלים. במחצית שם נמצא תוספת ורשום ת'. במנצח אומר ענינו בת"כ שחרית ומנחה, ואף שמעתי שבבבל אומר סליחות בת"כ בשיבה" וכ"ה בפרדס סי' ק"ס ויש לחקן שם בשחרית ומנחה. גם צ"ל אף שמעתי במקום כך שמענו וכס' הפרדס סי' קס"ג בת"כ צריך לומר ענינו יחיד בשומע תפלה, וציבור בין גואל לרופא ולא גרע ת"כ כשאר תעניות. (ג) וערבית ושחרית מתפלל השליח ציבור. כ"ה גם בכ"י ב' אבל במחצית שם הגי' שחרית ומנחה מתפלל השליח ציבור. (ד) דאמר ר' יוחנן בן זכאי. תענית כ"ט ע"א ושם חגי' ר' יוחנן סתם, גם הלשון משונה ועיין בדקדוקי סופרים שם.

[תמ] (ב) ובשבת שחל ט' באב בתוכה. תענית כ"ט ע"ב והובא במחצית צד 227 וכ"ה בכ"י ב'. (ג) אמר שמואל [אין תענית ציבור בכבל אלא תשעה באב בלבד]. הוספתי והוא מאמר שמואל בנמרא פסחים נ"ד ע"ב ותענית י"א ע"ב והובא בכה"ג ת' תשעה באב בשמו זה נשטם לפנינו וכן חסר בכ"י ב' ובמחצית צד 227. והמאמר שלאחריו אפילו עוברתא ומניקה מחייבין למיתב בתעניתא בת"כ. הוא דברי כהה"ג שם והוא מאמר בפני עצמו, ובכה"ג שם הגי' ואפילו מעברתא ומניקתא מחייבין למיתב בתעניתא בת"כ ואשלוסית דדרש רבא [פסחים שם] עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בו כדרך שמתענין ומשלימות ביום חמפורים ובין השמשות שלו אסור. ואולי יש לחקן לפנינו במקום אמר שמואל צ"ל אמר רבא. ועיין בחצות חרשית ד"ל במחצית שם.

סדר רשי

ובניקה מהייבין למיתב בתעניתא ב' נאב כדרך שמתענין ומשלימות ביום הכסורים וכן השמשות [אסור] (ז) וכן אמרו משום ר' יוחנן:

[ת] (א) תנו רבנן כל המצות הנוהגות באכל נהגות ב' נאב, אסור באכילה ובשתיה וכרתיצה ובסיכה ונעילת הסנדל ובתשמיש המיטה, (ב) ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, (ג) ולשנות במשנה במדרש ובהלכות ובאגדות, אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל [לקרות ושונה במקום שאינו רגיל] לשנות, (ד) ותינוקות של בית רבן אינן בטילין, דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר אף אינו קורא ושונה במקום שאינו רגיל לקרות ולשנות, אבל קורא הוא באיוב, ובקינות, ובדברים הרעים שבידמיה [ותינוקות של בית רבן בטילין, משום סקודי ה' ישרים משמחי לב (תהלים י"ט ט')]:

[ת] (א) ותנן מקום שנהגו לעשות מלאכה ב' נאב עינין, מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובכל מקום תלמידי חכמים בטילין, רבן שמעון בן גמליאל אומר כל אדם יעשה עצמו כתלמיד חכם כדי שיתענו: (ב) רבן גמליאל אומר כל העושה מלאכה ב' נאב אינו רואה סימן ברכה [לעולם] ר"ע אומר כל העושה מלאכה ב' נאב כעושה ביום הכיפורים, וחכמים אומרים כל האוכל ושותה ב' נאב אין רואה בשמחתה של ירושלים, שנאמר שמוח את ירושלים וגו' (ישעי' ס"ו י') וכל האוכל בשר ושותה יין ב' נאב עליו הכתוב אומר וחהי' (עונות) על עצמותם (יחזקאל ל"ב כ"ז) (ג) ולא מבעיא ש' נאב גופיה דאסור, אלא מריש ירחא נמי לא מתבעי ליה לשנוי בבדיחותא, (ד) דתנן משנכנס אב ממעטין בשמחה:

[ת] (א) שבת שחל [תשעה באב] להיות בתוכה אסור לספר ולכנס ובחמישי מותר מפני כבוד השבת (ב) תניא ש' נאב שחל להיות בשבת [וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת] אוכל ושותה כל צרכו, ומעלה על שלחנו [אסילין] כסעורת שלמה המלך בשעתה: (ג) ש' נאב שחל להיות בערב שבת, מביאין לו (בשר) כביצה ואוכל כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, דברי ר' יהודה שאמר משום ר' עקיבא, אמר ר' יהודה סעם אחת היינו יושבים לפני ר' עקיבא וחל ש' נאב להיות ערב שבת (ד) הביאו לו ביצה מגולגלת וגמעה בלא מלח, לא מפני שתאב אלא להורות בה הלכה לתלמידים, ור' יוסי אומר מתענה ומשלים, ואמר עולא הלכה כר'

(ג) וכן אמרו משום ר' יוחנן, הוא לשון הגמרא פסחים שם.

[ת] (ב) ת"ר כל המצות הנוהגות באכל כו'. תענית ל' ע"א והובא בכה"ג ה' תשעה באב והובא גם בהאורה ס"י ס"ד. (ג) ואסור לקרות בתורה. שם שם. (ד) ולשנות בסשנה. בגמרא חובא עוד "ובתלמוד". (ד) ותינוקות של בית רבן אינן בטילין. כ"ח ג"י הבה"ג וסחיו והר"ף והרא"ש אבל בגמרא לפנינו הגי' ותינוקות של בית רבן בטילים. גם "דברי ר' מאיר" כ"ח ג"י הבה"ג והר"ף והרא"ש וליתא בגמרא.

[ת] (ב) ותנן מקום שנהגו. פסחים נ"ד ע"ב ותענית ל' ע"ב והובא בכה"ג שם ובסחיו. (ג) רבן גמליאל אומר. תענית ל' ע"ב ויש חלופי גירסאות ועיין בהר"ף סוף תענית והגי' שלפנינו הוא כגי' הבה"ג ובסחיו הוא כסו לפנינו בסדר. (ג) ולא מבעיא ת"ב גופיה דאסור. הוא לשון הבה"ג שם. ובסדר רע"ג חובא ולא מתבעי ליה לשנוי ולא לאכדוהי נפשית. (ד) דתנן. תענית כ"ו ע"ב והובא בכה"ג שם.

[ת] (ב) שבת שחל [ת"ב] להיות בתוכה. תענית שם והובא בכה"ג וכבר הובא לעיל ס"י ת"ס. (ג) תניא ש' נאב שחל להיות בשבת. תענית כ"ט ע"ב ועירובין ס"א ע"א והובא בכה"ג וחלשון שלפנינו הוא כלשון הבה"ג. (ג) ש' נאב שחל להיות בע"ש. עירובין שם. (ד) והביאו לו ביצה מגולגלת. עיין בתוס' עירובין שם ד"ה ביצה.

יוסי, ומסקנא דשמעתא דמתענה ומשלים. (ה) דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים וכן הלכה:

[תיג] (א) וכן אמר רב נטרונאי [גאון בר' הילאי ראש ישיבה תשעה באב שחל להיות במוצאי שבת] [להבדיל] אי אפשר (ב) שכשעשו חכמים תקנה כדרב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת, ואומר הבדלה על הכוס, היינו דווקא דאין לו יין במוצאי שבת, אבל במקום שמצוי שם יין אין עושין כך, וליפטר מן הבדלה כל עיקר אי אפשר, שהרי לא מעם כלום משכנסם חול, הילכך אין תקנה אלא להבדיל במוצאי ט' באב, וכן אנו נוהגין, וכן ראינו רבותי שעושין אבל לא על (יד) האור:

[תיד] (א) תשעה באב שחל להיות (בשבת) במוצאי שבת מברך רבי על האש, אע"פ שאין מבדילין עד לאחר התענית למוצאי יום ראשון, דלמוצאי שבת אין מבדילין, שהרי כבר שהחשיך חל התענית, ואינו יכול להבדיל, לפי שאינו רשאי למעום, ואין מבדילין אלא על הכוס, ואם תאמר אם כן למה הוא מותר במלאכה, כגון הבערה ובישול דמותרין בט' באב, כגון שהבדיל בתפלה ובניו ובני ביתו:

[תמו] (א) במגנצא אומר ענינו בט' באב בשחרית ומנחה, (ב) חל להיות במוצאי שבת אין אומר ויהי נועם אלא מתחיל ואתה קדוש, (ג) ואף אין אומר ויתן לך ואומר קדיש שלם, ואין אומר סיום הקטורת, שחרית ומנחה מתפלל השליח [ציבור] ענינו בין גואל לרופא, ויחיד בשומע תפלה.

[תמין] (א) ט' באב שחל להיות בשני ובחמישי מססיקין הפרשה וקורין בכי תוליד, עד סוף הפרשה, והשלישי מסמיר באספא אסיפס, וגולל ספר תורה, ואומר

(ס) דרש מר זוטרא משמיה דרב חונא. עירובין מ"א ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה וחלכתא. [תיג] (ב) וכן אמר רב נטרונאי גאון בר' הילאי ראש ישיבה. כ"ה גם במח"ו סי' רס"ז (צד 228) ועיין ברי"ץ גיאות ה' הבדלה דף י"ח מה שהביא בשם רב נטרונאי. (ג) כשעשו חכמים תקנה כדרב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל מתפלל אדם של מוצאי שבת, ובבב"ג ה' קידוש והבדלה חובא רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל מתפלל אדם של מוצאי שבת ואומר הבדלה על הכוס, אולם בגמרא ברכות כ"ז ע"ב איתא רב יהודה אמר שמואל וגם הרי"ץ גיאות שם והרא"ש ברכות פ"ד אות ו' חבואו הגי' רב תחליפא בר אבדימי. ועיין בדקדוקי סופרים מה שהעיר בזה.

[תיד] (ב) ת"ב שחל להיות במו"ש מברך רבי על האש. בפרדס סי' קנ"ה נמצא כל זה והובא רבינו שלמה חיה טותא בת"ב שחל להיות במו"ש כו' וכן חובא בפרדס סי' קס"ב ונזכר מספרדור.

[תמו] (ב) במגנצא אומר ענינו בת"ב בשחרית ומנחה. בפרדס סי' ק"ס חובא שמעתי שאומרים במגנצא ענינו בת"ב בשחרית [ומנחה] עיין לעיל סי' ת"ח הערה ב'. (ג) חל להיות במו"ש. חובא במח"ו צד 229. (ג) ואף אין אומר ויתן לך. כ"ה גם במח"ו שם אבל בכ"ז ב' הגי' ואף שמעתי שבבב"ל אומר סליחות בת"ב בישיבה, ואחר שיאמר קינות מתחיל ואומר ואתה קדוש וכל סדר קרישה ואין אומר ויתן לך. וגם בפרדס סי' ק"ס חובא ג"כ כך שמענו שבבב"ל אומר סליחות בט"ב בישיבה וכן במח"ו צד 227 חובא כך בתוספתא. ובפרדס שם נמצא אחר זה. וכוך נמצא בתלמוד ירושלמי אמר מר חני נשי דידן דלא שנו חסרא מ"יו בתמו עד ת"ב כו' וזה אין לו שייכות כלל למאמר שלפניו וחובא לעיל בסדר סי' ת"ח וע"ש בהערה א'.

[תמו] (ב) ט' באב שחל להיות בשני ובחמישי. חובא גם במח"ו צד 229.

סדר רשי

אשרי יושבי ביתך ולמנצח, (ב) ובא לציון, ואתה קדוש וכו', למנחה קורין שלשה כוהל משה, ושלישי מפיט דרשו ה' בהמצא, ומחזיר ספר תורה, קריש עד דאמרינן, ומתפללין ענינו, ובין יחיד ובין שלוח אומרים נחם ה' אלהינו בכונה ירושלים קודם חתימת הכרזה, (ג) ובסדר רב עמרם מצאתי (ד) כפי באב שחרית ומנחה אומרים נחם ה' אלהינו את אבלי ציון:

[תת] (א) כשנכנס אדם לבית הכנסת, קודם שיאמר פסוקי דומרה מתחיל פסוקים הללו, ואומר ואני ברוב חסדך אבוא ביתך וגו' (תהלים ה' ח'), ואני תפילתי לך ה' עת רצון וגו' (שם ס"ט י"ד), מה טובו אהליך יעקב וגו' (במדבר כ"ד ה'), ה' אהבתי מעון ביתך וגו' (תהלים כ"ו ח'), ושמחת באומרים לי בית ה' נלך (שם קכ"ב א'), שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב (שם ק"ט קס"ב), אמרי האזינה ה' בינה הגיגה, הקשיבה לקול שועי מלכי [ואלהי] כי אליך אתפלל (שם ה' ב' וג'), שמעה תפילתי ה' ושוועתי האזינה וגו' (שם ל"ט י"ג), ה' בקר תשמע קולי בקר אערך לך ואצפה (שם ה' ד'), וכשיוצא מבית הכנסת אומר ה' נתני בעצדתך למען שוררי הישר לפני דרכך (שם ה' ט'), ואומר סדר ברכות על נטילת ידים תחילה, ואחריה כל הסדר עד מזמור לתורה הריעו לה' כל הארץ, ואם שבת הוא ילגל מזמור לתורה, ומתחיל למנצח מזמור לדוד השמים מספרים כבוד אל, (ב) וראיתי כתוב מפני מה אין אומרים מזמור לתורה בשבת. לפי שעל קרבן תודה היו אומרים אותו הלויים במקדש, ועל ידי זה תיקנו משה רבינו, דהוא ממזמורים הנאמרים על ידי משה, דכל מזמורים שנכסר תהלים הכתובים אחר תפילה למשה איש האלהים ולא נזכר בהם שדוד אמרן תדע דמשה אמרן, ואף מזמור זה על קרבן תודה תיקנו, ונראה הדבר שעל כן לא הרבה בו יותר מר' פסוקים, כנגד ארבע מיני לחמי תודה, ואם תאמר חמשה הן, פסוק ראשון אינו אלא דברי סופר, ומעבדו את ה' (ביראה) [כשמחה] מתחיל המזמור, והואיל על קרבן תודה ניתקן, וקרבן תודה אינו דוחה שבת, מדלגין אותו בשבת, דלא לימא קרבן תודה דוחה שבת, ומסיים פסוקי דומרה על הסדר, ומתחיל ישתבח שמך לעד מלכנו, וחותם חי העולמים, ואחריו ברכות של קרית שמע, שתים לפניה, ואחת אחריה, עד

(ג) ובא לציון, ואתה קדוש. כ"ה גם בכ"י ב' אבל במח"ו שם אשרי למנצח ומדלג ואני זאת בריתי ואומר ואתה קדוש. (ג) ובסדר רב עמרם מצאתי כו'. לפנינו בסדר רע"ג ח"ב (דף ס"ג סע"א) כתוב כך: "ובת"כ ערכית שחרית ומנחה מתפלל שמונה עשרה כמו בחול, וכשמגיע עד וליירושלים עירך ברחמים חשוב ובנת אותה בנין עולם ביסודו אומר רחם ה' אלהינו ועל ישראל עמך כו'. ועיין ירושלמי תענית ס"ב ה"ב נוסחת רחם. (ד) כפי באב שחרית ומנחה. בסדר רע"ג ערכית שחרית ומנחה וכן הובא במח"ו 229 וסיים שם ולא נהגו לומר כי אם במנחה, ועיין מור א"ח סי' תקנ"ז ובכ"י שם. והאבודרחה הביא שרב סעדי' גאון כתב במנחה בלבד ונתפסם המנחה כרב סעדי' גאון.

[תת] (ב) כשנכנס אדם לבית הכנסת. בכ"י ב' מתחיל כך גם זה סדר קצר מתפילות שחרית ומברכות שח"צ אדם [לומר] כשנכנס לבית הכנסת קודם שיאמר פסוקי דומרה מתחיל פסוקים הללו, ובמח"ו חסר זה. (ג) וראיתי כתוב מפני מה אין אומרים מזמור לתורה בשבת כו'. בעל שכלי חלקם סי' ע"ו הביא וז"ל ומצאתי פעם למנצחם שאין אומרים מזמור לתורה בשבת בשם רבינו שלמה וז"ל לפי שאין קרבן יחיד קרב בשבת ותורה קרבן יחיד היא והיא יכולה ליסרב בכל יום חוץ מן השבת. ובמבוא לס' האורה צד 128 סי' כ"ד תבאיתו זה משכיל חלקם וכתבתי בהערה כ"ד לא מצאתי בסדרם, וראיתי כי הב"י בסור א"ח סי' ר"ט סביא זה בשם שכלי חלקם שחביא כן בשם רש"י אולם נמצא כן לפנינו בסדר.

נאל ישראל, וסומך נאולה לתפלה, (ג) שכל הסומך נאולה לתפלה מוכסח לו שהוא בן עולם הבא, ועוד שאינו ניזוק כל אותו היום, ויניין לבו בתפילה לאביו שבשמים, ויתפלה שמונה עשרה ברכות על הסדר, עד המכרך את עמו ישראל בשלום, ואם רגיל לומר תחנונים אחר תפילתו יאמר, ולכסוף תחנוניו (ד) יאמר יהיו לרצון אמרי פי, (ה) ופוסע שלש פסיעות לאחריו, ולסוף פסיעותיו יאמר עושה שלום וכו', (ו) ונותן שלום לשמאלו תחילה, ואחר כך לימינו, (ז) ואמר רב חייא בריה דרב הונא חזינא להו לאבוי ורבא דעבדי הנך פסיעות בכריעה אחת:

[תיה] ובשני והמישי שכית דין של מעלה ושל מטה שוין, מרבין בתפלה ובתחנונים, ולאחר סיום שלית ציבור שמונה עשרה ואמרים והוא רחום וכו', ונופלים על פניהם, (א) ואמרים תחנונים, ואחר כך מתחיל שלית צבור ואומר ה' אלהי ישראל שוב וגו', עד ואנחנו לא נדע, ואומר קדיש עד דאמירן, ואומר אל ארך אפס וגו', והציבור עונין אחריו, ופותח התיבה ונוטל ספר תורה ואומר גדלו לה' אתי וגו', ובו ששה תיבות (ב) כנגד ששה צעדים של נושאי ארון, לכל ששה וששה צעדים קרבן והציבור עונין אחריו שני מקראות הללו רוממו ה' אלהינו וגו' ומגלה ספר תורה, ואומר תגלה ותראה מלכותו עד יעמוד כהן, ועונין אחריו הציבור ברוך שנתן תורה כו' מ' תיבות כנגד מ' יום שניתנה תורה למשה רבינו, ועולה כהן וקורא אחריו לוי, ואחריו ישראל, ואלו דברים אמרו משום דרכי שלום, כהן קורא ראשון (ג) ואחריו לוי, ואחריו ישראל, ואם אין שם כהן קורא הגדול שבציבור במקומו, והקורא בתורה פותח תחילה בספר תורה ורואה את הפסוק, ואחר כך מכרך, (ד) והקורא לא יפחות מג' פסוקים, ולא יפחות מג' אנשים, (ה) ואין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים וגם אין משיירין בפחות מג' פסוקים, (ו) ואין פוחתין מעשר פסוקים בבית הכנסת [כנגד עשרה בטלנים של בית הכנסת] לכד מסוריא דקרינן תשעה פסוקים:

[תימ] ובמקום שפוסק בשבת שחרית משם מתחיל במנחה ובשני וחמישי ובשבת הבאה, והקורא צריך שיגלול ספר תורה לאחר שקרא בו ואוחזו ביד

(ג) שכל הסומך נאולה לתפלה מוכסח לו שהוא בן עולם הבא. בברכות דף ר' עיב איר יוחנן איהו בן עולם הבא וז' הסומך נאולה לתפלה של ערבית. (ד) יאמר יהיו לרצון. ברכות פ' עיב. (ס) ופוסע שלש פסיעות לאחריו. יומא פ' עיב. (ו) ונותן שלום לשמאלו תחילה ואח"כ לימינו. שם שם. וענין בשרים מוסור לית אנת ב' רגל שמאל קדם לשלש פסיעות, וכל הסומור בשרים שם על כל עצמותיו נמצא רק בכ"י שהוצאתי לאור הוצא בשבלי הלקט סי' י"ח חיל ואחר תפלת לחש פוסע לאחריו ג' פסיעות וצריך להתחיל שלש פסיעות מרגל שמאל לפי מה שמצינו בשרים והובא שם המאמר מן השרש כמו שהוא בכ"י שהוצאתי לאור, עיין שם הערה ד'. (ז) ואמר רב חייא. יומא שם.

[תיה] (ט) ואמרים תחנונים. בס' הסדרים הובא כך ומבטקשין רחמים. ואינו שוכח אלא מוסח לצד אחר שאם ישכח על פניו נראה כמשתחאה לסת שלפניו כדאמרין במגילה אבן משכית כו' דאמרין חזינא לאבוי ורבא דמצלי אצולי וכן היושב בבית הכנסת לא יפה עצמו לצד שמאל רחוק דרך חירות ונכנס צריך להיות. (ב) כנגד ששה צעדים של נושאי ארון. ככתוב ויהי כי צעדו נושאי ארון ה' ששה צעדים יובח שור וסריא (שי"ב ר' י"ג). (ג) ואחריו לוי. בסדרים נוסף ואם אין שם לוי קורא כהן במקום לוי. (ד) והקורא לא יפחות מג' פסוקים. בסדרים הובא כנגד תורה נביאים וכתובים וכ"ה בגמרא מגילה כ"א ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה כנגד. (ס) ואין מתחילין. שם כ"ב ע"א. (ו) ואין פוחתין מעשר פסוקים. שם כ"א ע"ב.

סדר רשי

ומכרך ברכה אחרונה (א) ואמר רבה בר רב הונא כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדברי הלכה, (ב) שנאמר (ובפתחו) [ובפתחו] עמדו כל העם (נחמ' ח' ה') ואין עמידה אלא שתיקה, שנאמר והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו (ו) לא ענו עוד (איוב ל"ב ט"ז) (ג) ר' זורא אמר ר' חסדא מהכא ואוני [כל] העם אל ספר התורה (נחמיה ח' ג'). (ד) אמר רב הונא בר רב יהודה אמר ר' מנחם (ה) אמר ר' יוסי מאי דכתיב ועזבי ה' יכלו (ישעי' א' כ"ח), זה שמניח ספר תורה ויוצא, ר' אבהו נסיך בין גברא לגברא, בעי רב ספא בין פיסקא לפיסקא מאי, תיקו, (ו) רב ששת מהדר אפי' וגרים, אמר אנן בדידן ואינהו בדידהו, (ז) אמר ר' שפטי' אמר ר' יוחנן כל האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום, ומקשינן ערום ס"ד, אלא אימא ערום מאותה מצוה: (ח) אמר רבי ינאי בריה דרבי ינאי סבא משמיה דרבי ינאי רבא מוטב תיגלל המטפחת ואל יגלל ספר תורה, ועומד החזן ומחזיר ספר תורה למקומו ואומר יהללו את שם ה', ועונין אחריו הודו על ארץ ושמים וגו' ולעניין לומר קדיש, יש שהחזיקו אחר קריאת התורה לאלתר קודם התגלל, ויש שהחזיקו לאחר שמחזירין למקומה ומסתברא לאחר קריאת התורה שיש טעם לקדיש ואחר כך לפתוח באשרי, ואמר אשרי וסדר קדושה וכו' ואומר יתגדל תתקבל וכו' ועונין כל הציבור יחד מזמור לאסף וגו', ועומד הנער לומר קדיש, ומדלג תתקבל ואומר יהא שלמא רבא, וכל זמן שהציבור אומרים פסוקים או משנה צריכין לומר קדיש אחריהם, ולפיכך אומרים קדיש אחר פסוקי דזמרה, ואחר סדר קדושה, ואחר תפילה, ואף לאחר משנה, כמו במה מדליקין, ואין כאלהינו, ופסום הקטורת, וכן בשבת לאחר שקראו בתורה אומר החזן קדיש, וכן לאחר שמסמירין גנביא, וכשואמרים תהלה חוזר ואומר קדיש לפני תיבה אבל לא בשבת במנחה. ובשני וחמישי שאין החזן צריך לומר קדיש כיון שקראו בתורה עד שיעמוד לפני התיבה, וכן בראשי חודשים ובחול מועדות ובפורים אבל עתה נהגו לומר קדיש ולאחר כל התפילה אומר בלחש עלינו לשבח וכו', ועל כן נקוה לך וכו' ושוהין שעה אחת אחר התפילה, ונפטרינן לבתיהם לשלום:

דיני סעודה.

[תכ] וכשאדם בא לסעוד, נוטל ידיו תחילה ואח"כ מכרך על נטילת ידים, ובוצע פיתו בשתי ידיו, ומכרך המוציא לחם מן הארץ, (א) עשר

[תימ] (ב) ואומר רבה בר רב הונא. סומא לי' רע"א. ושם חגי' אמר רבא. (ג) שנאמר ובפתחו. תקניו ובפתחו כמו שחזא בקרא. וכן בגמרא הובא ובפתחו. (ג) ר' זורא אמר רב חסדא. שם שם. (ד) אמר רב הונא בר רב יהודה. ברכות ח' סע"א. ולפינו בר יהודה. (ה) א"ר יוסי. לפינו אמר ר' אמי. (ו) רב ששת מהדר אפי' וגרים. עיין בתוס' שם ד"ה רב ששת ובתוס' סומא לי' ע"א ד"ה כאן. (ז) א"ר שפטי' אמר יוחנן. מגילה ל"ב ע"א ולפינו הגי' א"ר פריק א"ר יוחנן. (ח) א"ר ינאי בריה דרבי ינאי סבא. שם שם.

[תכ] (ב) עשר חיבות הללו כנגד עשר מצות התלויות בתבואה. וכן הובא בפרדס סי' ס"ה ברכת הלחם יש להם עשר חיבות והם כנגד עשר מצות התלויות בתבואה כו' וסיים ולכן צריך לבצוע בעשר אצבעות כנגד עשר אלו. וגם חכמי התוס' ברכות ל"ה ע"ב ד"ה והלכתא הביאו יש לבצוע בשתי ידיו בעשר אצבעות נגד י' חיבות שבסקרא מצמיה חציר. והרב בעל שבלי הלקט סי' קס"א הביא ודיל וצריך הבצוע שיבצע בשתי ידיו בעשר אצבעותיו כנגד עשר מצות הנזכרות בתבואה עד שלא תבוא לידו לחם, ואלו הן לא תורע כלאים, לא תחרוש בשור וחמור וחרויו, לקם שכחה ופיאתה, מעשר ראשון, מעשר שני מעשר עני, תרומת חלה כך ספורש